

Roosa Saarinen
Hanna Uosukainen

TUNNETAIDOT FANNI-KIRJASARJASSA

Tunteiden määrittelemisen kuvakirjasarjassa

TIIVISTELMÄ

Roosa Saarinen ja Hanna Uosukainen: Tunnetaidot Fanni-kirjasarjassa –Tunteiden määrittelemine
kuvakirjasarjassa
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Kasvatustieteiden kandidaatti, varhaiskasvatus
Huhtikuu 2022

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, miten tunteita määritellään ja millaisia keinoja tunteiden säätelyyn esitetään Fanni-tunnetaitokirjasarjassa. Tutkimusongelmaa lähestyttiin näiden edellä esitettyjen tutkimuskysymysten kautta. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys koostuu käsitteiden lastenkirjallisuus ja lasten kuvakirjat määrittelystä, sekä käsitteiden tunteet, tunnetaidot ja tunteiden säätely avaamisesta. Lasten kirjallisuutta käsitellään lisäksi tunnekasvatuksen kontekstissa.

Tutkimus toteutettiin keväällä 2022 laadullisena tutkimuksena ja menetelmänä käytettiin sisällönanalyysia. Tutkimusaineistona käytettiin kuutta Fanni-kirjasarjan kirjaa, jotka lainattiin kirjastoista Tampereella ja Seinäjoella. Kirjasarja valikoitui aineistoksi tutkimukseen, koska sarja on hyvin uusi ja keskittynyt erityisesti tunnetaitojen harjoitteluun ja tukemiseen.

Tutkimustulokseksi saatiin seitsemän luokkaa tunteiden määrittelyn keinoksi. Nämä luokat ovat: kuvainnolliset kehotuntemukset, kehotuntemukset, puhetavat ja ääntely, fyysiset reaktiot ja toiminta, käyttäytymisen haasteet, syyt tunteen syntymiselle ja ratkaisut tunneristiriidoissa. Lisäksi kirjojen kuvituksen todettiin tukevan tunteiden määrittelyä. Tunteiden säätelyn keinoksi saatiin myös seitsemän luokkaa. Nämä luokat ovat: mielikuvien ja ajattelun käyttäminen, toiminnalliset keinot, positionaaliset ratkaisut, puhetapa ja keskusteleminen, tuntoaisti ja kosketus, tietoinen läsnäolo ja tunteiden tunnistaminen ja nimeäminen.

Tutkimuksen tulosten voidaan todeta olevan hyödynnettävissä tunnekasvatuksessa minkä tahansa lasten kuvakirjan parissa. Lisäksi tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää lasten kanssa toimittaessa arjen tilanteissa eteen tulevilla tunnekasvatustilanteilla.

Avainsanat: lastenkirjallisuus, lasten kuvakirjat, tunnetaidot, tunnekasvatus, tunteiden säätely

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	4
2	TEOREETTINEN VIITEKEHYS	6
2.1	Lastenkirjallisuus kasvatuksessa	6
2.1.1	<i>Lastenkirjallisuuden määrittelyä</i>	7
2.1.2	<i>Lasten kuvakirjat</i>	8
2.1.3	<i>Lastenkirjallisuus tunnekasvattajana</i>	9
2.2	Lasten tunteet ja tunnetaidot.....	10
2.2.1	<i>Tunteet ja tunteiden tehtävät</i>	11
2.2.2	<i>Tunnetaidot varhaiskasvatuksessa</i>	13
2.2.3	<i>Tunteiden säätely</i>	15
3	TUTKIMUSKYSYMYKSET	18
4	TUTKIMUSMENETELMÄT JA TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	19
4.1	Tutkimuksen metodologia	19
4.2	Tutkimusaineisto	20
4.3	Aineiston analyysi	21
5	TUTKIMUSTULOKSET	25
5.1	Tunteiden määrittely Fanni-kirjoissa	25
5.2	Tunteiden säätelyn keinot Fanni-kirjoissa.....	31
6	POHDINTA	35
6.1	Tulosten pohdinta ja johtopäätökset	35
6.2	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	38
	LÄHTEET	41
	LIITTEET	44
	Liite 1: Tutkimuksen aineisto.....	44
	KUVIOT	
KUVIO 1.	Esimerkki redusoinnista	22
KUVIO 2.	Esimerkki klusteroinnista, luokittelusta ja abstrahoinnista	23
KUVIO 3.	Esimerkkiaukeama kirjasta Fanni ja kiukkuiset kaksoset	30
KUVIO 4.	Esimerkkiaukeama kirjasta Fanni ja levoton liikeri.....	30

1 JOHDANTO

Lapsen oikeuksien sopimuksessa (1989) nostetaan lasten kirjat ja kielelliset tarpeet esiin ja rohkaistaan sopimusvaltioita niiden tuottamiseen ja levittämiseen. Tämä korostaa lasten kirjallisuuden merkitystä ja tärkeyttä. Myös Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus [OPH], 2018) kirjallisuuden käyttö nostetaan esiin merkittävänä välineenä lasten opetukselle ja kasvatukselle. Tunnetaitojen merkityksellisyys on esiintynyt julkisessa keskustelussa viime aikoina runsaasti ja lisäksi tunnetaitoihin keskittyvää kirjallisuutta on viime vuosina julkaistu erittäin runsaasti. Näitä teemoja on myös tutkittu laajasti viime vuosikymmeninä. Esimerkiksi Zambo (2007) on tutkinut kuvakirjojen käyttämisen merkitystä erityistä tukea tarvitsevien lasten tunteiden säätelyssä ja Suvilehto (2014) on tehnyt tutkimuksen nimeltään Kirja kasvun välineenä.

Kiinnostuksemme aiheeseen on lähtöisin näistä edellä mainituista syistä ja omasta kokemuksestamme varhaiskasvatuksessa. Koemme tunnetaitojen harjoittamisen merkityksellisenä, ja nähdäksemme kirjallisuus tarjoaa oivallisen väylän aiheen käsittelyyn. Aihetta on tutkittu useimmiten yksittäisen tunteen näkökulmasta; laajempaa tutkimusta tunteiden määrittelylle on huomattavasti vähemmän. Muissa tutkimuksissa aineistona on käytetty eri kirjasarjojen kirjoja tai eri aikakausien kirjallisuutta. Tässä tutkimuksessa tutkimme Fanni tunnetaito-kirjasarjaa kokonaisuutena, jolloin saamme muodostettua käsityksen siitä, miten valitsemassamme kirjasarjassa määritellään tunteita ja millaisia keinoja tunteiden säätelyyn siinä esitetään.

Tutkimuksemme teoriaosuudessa käsittelemme lasten kirjallisuutta ja tunnetaitoja erillisinä kokonaisuuksina ja määrittelemme siinä tutkimuksemme kannalta keskeiset käsitteet, kuten lastenkirjallisuus ja lasten kuvakirjat. Näiden lisäksi avaamme käsitteitä tunteet ja tunnetaidot sekä tunteiden säätely. Toteutimme tutkimuksemme laadullisena tutkimuksena sisällönanalyysia käyttäen. Aineistonamme käytimme Fanni-kuvakirjasarjaa, josta kohteenamme

oli kirjojen alkuosan tarinat ja kuvitus. Tutkimuksemme tuloksia on mahdollista hyödyntää lasten kanssa toimittaessa kaikenlaisten lastenkirjojen parissa, löytäen yhtymäkohtia ja keinoja tunnetaitojen harjoitteluun. Tutkimuksemme tulokset voivat antaa kasvattajille keinoja lasten tukemiselle ja ohjaamiselle myös muissa tunnetaitoja vaativissa tilanteissa kuin kirjojen parissa toimittaessa.

Tutkimuksemme etenee teorian esittelemisen ja keskeisten käsitteiden määrittelystä tutkimuskysymysten ja tutkimuksessa käyttämämme menetelmien esittelemiseen. Seuraavaksi kuvaamme tutkimuksessamme käyttämämme aineiston ja kuvailemme tekemämme tutkimuksen analyysin ja sen vaiheet. Tämän jälkeen esittelemme tutkimuksestamme saamamme tulokset, jonka jälkeen pohdimme tutkimustamme tulosten ja johtopäätöstemme valossa. Pohdimme myös tulosten käytettävyyttä ja esitämme mahdollisia ideoita jatkotutkimukselle. Lopuksi arvioimme tutkimuksemme luotettavuutta ja eettisyyttä.

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

2.1 Lastenkirjallisuus kasvatuksessa

Kirjallisuutta voidaan käyttää varhaiskasvatuksessa moniin eri tarkoituksiin ja monin eri tavoin. Kirjoja voidaan lukea, kirjojen avulla voidaan harjoitella sanojen nimeämistä ja sitä kautta kartuttaa lasten sanavarastoa, mutta niitä voidaan käyttää myös erilaisten sisältöjen oppimisen ja harjoittamisen tukena. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (OPH, 2018, 40–41) tuodaan esiin varhaiskasvatuksen tehtävä kielellisten taitojen ja valmiuksien vahvistamisessa; erilaisiin teksteihin tutustumisesta kiinnostuksen ja uteliaisuuden vahvistamiseksi ja lisäksi tuodaan esiin, kuinka kieli on sekä oppimisen kohde että väline. Tehtäväksi varhaiskasvatukselle annetaan hyvin selkeästi tutustuminen monipuolisesti lastenkirjallisuuteen.

Kirjallisuus voidaan liittää kaikkiin oppimisen alueisiin Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (OPH, 2018, 40–49), mutta selkeimmin se asettuu *kielten rikas maailma ja ilmaisun monet muodot* alueisiin. Kielten rikas maailma jakaantuu kuuteen osaan: 1) vuorovaikutustaidot, 2) kielen ymmärtämisen taidot, 3) puheen tuottamisen taidot, 4) kielen käyttötaidot, 5) kielellinen muisti ja sanavaranto sekä 6) kielitietoisuus. Kirjallisuuden suunnitelmallisella ja lasten tarpeet tiedostavalla käytöllä voidaan tukea kaikkia näitä kielellisen identiteetin kehittymisen osa-alueita.

Ilmaisun monet muodot osa-alueessa painottuvat kirjallisuuden osalta kuvallisen, sanallisen ja kehollisen ilmaisun kehittyminen. Kuvallisen ajattelun harjoittaminen, havainnoinnin ja kuvien tulkitsemisen taitojen opetteleminen voidaan liittää vahvasti kirjallisuuteen, erityisesti kuvakirjoihin. Sanalliseen ilmaisuun lapsia voidaan rohkaista ja heidän kielellistä kokemista ja ilmaisua voidaan vahvistaa käyttämällä monipuolisia lastenkirjallisuuden muotoja (OPH, 2018, 42–44.)

Kirjat kuuluvat lasten elämään varhaiskasvatuksessa hyvin kiinteästi; niitä käytetään erilaisten teemojen ja kokonaisuuksien käsittelyssä, leikkien

rikastamisessa ja rauhallisten, läheisten hetkien luomisessa. Nämä kaikki toimintatavat tarjoavat lapselle merkityksellisiä kokemuksia ja herättävät lapsen mielenkiinnon käytettävää kieltä kohtaan. Sylissä kuunneltu kirja lisää lapsen perusturvallisuudentunnetta, vahvistaa kiintymyssuhdetta ja tarjoaa mahdollisuuden kosketukseen ja liikkeeseen; lapsen ensimmäiseen kieleen, kuten Heikkilä-Halttunen (2015, 13) esittää.

Kirjojen avulla lapset jäsentävät maailmaansa ja heidän kulttuuripiiriinsä ja kokemusmaailmaansa liittyvät tarinat kuvineen ovat merkityksellisiä. (Suojala & Karjalainen, 2001, 6) Kirjojen valinnassa onkin syytä olla tarkkana. Monet vanhat kirjat edustavat näkemyksiä ja maailmankuvia, jotka eivät vastaa nykypäivän moninaista ja globaalia maailmaa.

2.1.1 Lastenkirjallisuuden määrittelyä

Lastenkirjallisuuden määrittelyssä voidaan käyttää hyvin monia näkökulmia. Rättyä (2012) esittää käsitteen lastenkirjallisuus kattokäsitteenä, jonka alle sisältyy erittäin laaja kirjo eri kirjallisuuden lajeja. Rättyän (2012) mukaan lastenkirjallisuus ei siis ole itsenäinen kirjallisuuden laji. Lisäksi määrittelyn tukena voidaan käyttää eri julkaisuformaattien mukaista jaottelua. Heikkilä-Halttunen (2015, 71) esittää muun muassa eri materiaaleista valmistettujen kirjojen mukaan jakamista ja eri kirjallisuuslajien mukaista määrittelyä. Lastenkirjoissa kuitenkin usein sekoittuu useampi kirjallisuuden laji tai niiden rajat voivat olla häilyviä, jolloin määrittelemisen hankaloituu edelleen (Rättyä, 2012).

Kirjallisuustieteen lajikäsitteiden käyttäminen määrittelyssä antaa kuitenkin johdonmukaisuutta ja tarjoaa lajin tunnistamiseen välineitä. Näin lukijalle tarjoutuu mahdollisuus tiettyihin odotuksiin ja helpotusta ymmärrettävyyteen. (Rättyä, 2012.) Lasten kirjoja julkaistaan monessa eri kirjallisuuden lajissa. Lapsille on tarjolla esimerkiksi runokirjoja, tietokirjoja, satukirjoja, lastenromaaneja, katselukirjoja ja kuvakirjoja.

Aikuisilla on myös tärkeä rooli siinä, millaisia kirjoja he tarjoavat lapsille luettavaksi, katseltavaksi ja tutkittavaksi. Se, millaisia kirjoja lapselle tarjotaan, vaikuttaa lapsen käsitykseen ympäröivästä maailmasta ja sen ilmiöistä. (Heikkilä-Halttunen, 2015, 42.) Heinonen (2001) puolestaan esittää aikuisten olevan välittäjänä ja tulkitsijana lapsen ja kirjan välillä. Lastenkirjojen kirjoittajat

puolestaan joutuvat pohtimaan monenlaisia kysymyksiä kirjoittaessaan lapsille, kuten Hunt (2006) tuo esille. Kirjailijoiden mietittävänä ovat eri osapuolten luomat paineet, sisällön ja käyttämänsä kielen kysymykset, sekä tietenkin se, miten he voivat luoda viihdyttäviä kirjoja, joilla on mahdollisuus vaikuttaa lasten elämään. Lasten kirjallisuudessa on läsnä hyvin monia erilaisia näkökulmia ja lähestymistapoja ja moninaisia sisältöjä.

Oleellista lastenkirjallisuudelle on joka tapauksessa se, että se on selkeästi suunnattu lapsille. Lapsuuden määrittelyssä välineenämme toimii Lapsen oikeuksien sopimus (1989), jonka mukaan lapsi määritellään alle 18-vuotiaaksi.

2.1.2 Lasten kuvakirjat

Kuvan merkitys kirjassa on herättänyt keskustelua kirjallisuuden teoreetikoiden, kirjailijoiden ja kuvittajien keskuudessa, kuten Ylimartimo (2001) kirjoittaa. Ongelmalliseksi kysymykseksi nousee kuvan kokeminen rajoittavaksi tai rikastavaksi tekijäksi suhteessa tekstiin. Vastaus riippuu Ylimartimon mukaan sekä tilanteesta että tulkitusajasta. Tätä problematiikkaa koskemaan Heinimaa (2001) nostaa esiin tutkimusaukon lastenkirjallisuudessa; kuvatutkimusta on tehty hyvin vähän. Rättyä (2001, 195–199) sen sijaan ilmaisee tutkimusta tehdyn kautta lastenkirjojen historian. Rättyän esittelemän tutkimuskatsauksen näkökulmina ovat toimineet sekä kuvan ja sanan vuorovaikutus että kuvakirja taideteoksena. Oittinen (2001, 139) esittää, että kuvitetun teoksen kokonaisuudessa tarvitaan osaamista sekä visuaalisen että verbaalisen tulkitsemisessa. Mikkonen (2005, 329) puolestaan esittää, että kuvankirjatutkimuksessa vuorovaikutus kuvan ja sanan välillä jää vähemmälle huomiolle, tutkimuksen keskittyessä enemmän jompaankumpaan näkökulmaan. Mikkosen (2005, 330) näkemys on, että kuvakirjan kirjasta tekee se, että on olemassa odotus siitä, että kuva laajentaa tekstiä. Tutkimuksessamme näkökulma mukailee tätä näkemystä.

Kuvakirjoja voidaan kuvata lapsen peruskirjoiksi, kuten Heikkilä-Halttunen (2015, 40) ilmaisee. Tämän määritelmän mukaisesti kirjassa on tasapainoinen kokonaisuus tekstiä ja kuvia, jotka tukevat ja täydentävät toisiaan. Heinimaa (2001) puolestaan nostaa esiin haasteen määrittelyn monitahoisuudesta. Hän esittää kuvakirjalle useita määrittelyn näkökulmia, mutta tukee Heikkilä-Halttusen

(2015, 40) näkemystä kuvan ja tekstin vuorovaikutuksesta ja toimimisesta yhdessä merkitysten luojina. Heinimaa (2001) tuo esiin myös Rhedinin (1992) näkemyksen siitä, että kuvakirja on muusta lastenkirjallisuudesta poikkeava erityisyytensä vuoksi; aikuisten kirjallisuudesta ei löydy selkeästi vastaavaa kirjallisuuden lajia.

Garner ja Parker (2018) ilmaisevat kuvakirjojen olevan merkittävä tiedon lähde lapsille, koska lapset oppivat ennen lukemaan oppimista lukemaan kuvia. Samaa näkemystä tuo esiin Heikkilä-Halttunen (2015, 39) kuvatessaan kuvakirjoja oppikirjoiksi, joiden välityksellä voidaan harjoitella muun muassa vuorovaikutusta. Heikkilä-Halttunen (2015, 41) toteaaakin jokaisen kuvakirjan olevan sisällöstään riippumatta myös tietokirja lapselle. Myös Heinimaa (2001) korostaa kuvakirjan tehtävää opettamisen välineenä.

Kuvakirjojen tyyppillinen sankari on lapselle helposti samaistuttava, usein eläin- tai inhimillistetty ajoneuvohahmo, joka seikkailee lapsen kokemusmaailmaa koskettavissa tilanteissa ja miljöissä. (Heikkilä-Halttunen, 2015, 41) Näiden keskushahmojen tarinan välityksellä ja avulla voidaan vaikuttaa lapsen maailmankuvaan ja arvoihin ja samalla jakaa tietoa lapsen elämää koskettavista aiheista, kuten matkustamisesta, lääkärissä käymisestä tai perhesuhteista. (Heinimaa, 2001)

Kuvakirja on Ylimartimon (2001, 95) mukaan *”jokaisen sisäinen prosessi ja elämys.”*, jossa kohtaavat erilaiset kulttuurit ja kokemusmaailmat, luoden kulttuurisen konstruktion. Elämyksellisyyttä korostaa myös Heikkilä-Halttunen (2015, 63) erityisesti estetiikan näkökulmasta. Kirjojen ja niiden kuvituksen yltäkylläisyys voi sen lisäksi tarjota mahdollisuuksia tarkkaavaisuuden houuttelemiseen ja tyytyväisyyden tunteeseen, kun lapsi löytää kuvista pyydettyjä yksityiskohtia tai esineitä. Sen lisäksi että kuvakirjat tarjoavat antoisia lukukokemuksia ja tunnelmia, on niissä myös monenlaisia tasoja ja näkökulmia, jotka ovat Heinimaan (2001) näkemyksen perusteella hyvän kuvakirjan kriteerit.

2.1.3 Lastenkirjallisuus tunnekasvattajana

Lasten kuvakirjojen aiheina esiintyy monenlaisia elämän ilmiöitä ja tilanteita, joiden kautta lapsen sanasto käsiteltävästä aiheesta kasvaa ja kehittyy. Mustola (2014) esittää lasten kuvakirjat hyvänä välineenä käsitellä myös vaikeita tai

hankalia asioita lasten kanssa turvallisesti etäännytyksessä maailmassa. Tunnekasvatus on teemana lisääntynyt merkittävästi lastenkirjallisuudessa (Heikkilä-Halttunen, 2015, 49). Tunteiden kirjoa esitellään kattavasti eri aihepiirien kirjoissa ja niissä korostetaan sitä, kuinka kaikenlaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ilman, että se vaikuttaa esimerkiksi tunnesuhteeseen lapsen ja vanhemman välillä (Heikkilä-Halttunen, 2015, 50).

Tunnekasvatuksessa kirjallisuudella on merkittävä rooli. Lapset voivat samaistua ja myötäelää kirjojen hahmojen kokemia tunteita ja sitä kautta oppia ymmärtämään, käsittelemään ja säätelemään omia tunteitaankin. Sen jälkeen he kykenevät myös muiden tunteiden ymmärtämiseen paremmin. (Heikkilä-Halttunen, 2015, 50–51.) Sama näkemys korostuu Zambon (2007) tutkimuksessa. Zambon (2007) mukaan kuvakirjoissa esiintyvien hahmojen ilmeet, eleet ja olemus auttavat lapsia oppimaan tunteista ja niiden ilmaisusta. Kuvakirjojen käyttämisellä voidaan edistää prososiaalisia taitoja ja tunteiden ymmärtämistä sekä tunteiden säätelyä.

Tunteista keskusteleminen ja niiden nimeäminen on tärkeä osa tunnekasvatusta. Garner ja Parker (2018) huomasivat tutkimuksessaan, että asiantuntijoiden suosittelemat kuvakirjat lisäsivät keskusteluja tunteista niin kirjan lukemisen yhteydessä lasten ja aikuisen välillä, kuin lasten keskinäisissäkin keskusteluissa. Tämä aktiivinen ja osallistava tapa voi lisätä tunteiden ymmärtämisen lisääntymiseen. Tunnekirjojen käyttämisen huomattiin myös lisäävän tunnepuhetta kasvattajien keskuudessa.

Kuvakirjojen avulla moninaisia aiheita, kuten moraalia ja etiikkaa, on helppo lähestyä lasten kanssa. Heikkilä-Halttunen (2015, 60–61) nostaa tässä kuvat erityiseen rooliin; niistä lapsi voi tehdä tulkintoja ja huomioita kirjan hahmojen aikeista ja luotettavuudesta. Lasten on näin helpompi lähteä keskustelemaan esimerkiksi rehellisyydestä tai itsekkyydestä.

2.2 Lasten tunteet ja tunnetaidot

Tunteet ovat mukana melkein kaikessa toiminnassa, ja tunteita syntyy jatkuvasti sekä sisäisten että ulkoisten havaintojen ja niistä tehtyjen tietoisien tai tiedostamattomien tulkintojen perusteella. Kaikki tunteet eivät edes nouse tietoisuuteemme saakka. (Jääskinen & Pelliccioni, 2017, 11–12.) Tunteiden

voimakkuus, kesto ja ilmaisu vaihtelevat suuresti. Esimerkiksi yksilön temperamentti eli synnynnäinen reagoitavuus ja sosialisoinnin myötä omaksutut tunneilmaisun tavat vaikuttavat siihen, miten tunteet koetaan ja ilmaistaan. (Mieli Suomen Mielenterveys ry [MIELI ry], 2022.) Jokaisella meistä on jo syntyessään tunnekokemuksen perusta, sillä se on kehollinen. Sen sijaan harjoitteleminen läpi elämän esimerkiksi tunteiden sanoittamista, ilmaisua sekä säätelyä. (Jääskinen & Pelliccioni, 2017, 11–12.)

Vaikka tunteita voidaan kokea myönteisinä tai kielteisinä, ei tunteita voida arvottaa. Tunteissa on kyse yksilöllisestä kokemuksesta ja useat kielteiset koetut tai määritellyt tunteet, kuten pelko, voivatkin olla tärkeitä hyvinvoinnin tai hengissä pysymisen kannalta. (OPH, 2022.) Pelko voi tuntua kehossa epämiellyttävältä, mutta sen tarkoituksena on auttaa meitä pakenemaan ja suojautumaan uhkaavilta asioilta. Evoluutiossa tunteiden tarkoituksena onkin ollut elämän jatkumisen suojeleminen. (MIELI ry, 2022; Nummenmaa, 2019, 32.) Tunteiden perimmäinen tarkoitus on siis aina hyvä, sillä sen tarkoituksena on suojata meitä. Tunteet myös viestivät kehomme välityksellä tarpeistamme, joita ovat esimerkiksi tarve tulla kuulluksi ja tarve tuntea olevansa turvassa. Tunteille ominaista on myös niiden tarttuvuus: samaistumme toisen tunteisiin monesti jopa tiedostamattamme. Tunteiden tarttuvuus mahdollistuu aivojen peilineuronien kautta. (Jääskinen & Pelliccioni, 2017, 12–25.)

2.2.1 Tunteet ja tunteiden tehtävät

Vaikka viimeisten vuosikymmenten aikana tunteiden merkittävyys ja tärkeys on tunnustettu laajalti tieteessä ja tunteita on tutkittu yhä kasvavissa määrin, tutkijat eivät ole päässeet yksimielisyyteen siitä, miten tunne tulisi määritellä käsitteenä (Izard, 2010). Tästä huolimatta valtaosa tutkijoista on yksimielisiä siitä, että tunteen osa-alueisiin kuuluvat fysiologiset reaktiot, tunneilmaisut ja omakohtaiset kokemukset, jotka ovat vuorovaikutuksessa keskenään (Kokkonen, 2017, 15–17). Psykologian ja neurotieteiden aloilla monet tutkijat ovat myös tulleet siihen johtopäätökseen, että tunteilla on vaikutusta muun muassa kognitiivisiin toimintoihin, sosiaalisiin suhteisiin sekä psyykkiseen ja fyysiseen hyvinvointiin (Izard, 2010). Nummenmaa (2019, 33–57) kuvaakin tunteiden ja kehon läheistä yhteyttä sekä vaikutusta toisiinsa. Tunteet ovat siis kokonaisvaltaisia reaktioita,

joihin liittyy monia erilaisia keskenään vuorovaikutuksessa olevia järjestelmiä. Näin ollen kehosta ei voida löytää mitään irrallista tai yksittäistä tunnejärjestelmää. Aivoissakin tunteista vastaavat hermoverkot ovat levittäytyneinä eri puolille ja toimivat hajautetusti.

Moni viimeaikaisista tunneteorioista erottavat tunteen ja emotion käsitteet toisistaan. Emootiot sijoittuvat tunneprosessin alkuun ja niitä pidetään automatisoituneina, biologisesti määräytyvinä ja tiedostamattomina tunnereaktioina. Sen sijaan tunnekokemukset eli tunteet sijoitetaan tunneprosessin myöhempään vaiheeseen ja niitä pidetään tietoisempina. Tunteet käsitetään myös yksilöllisinä kokemuksina, sillä niihin vaikuttavat esimerkiksi kasvatus, kulttuuri ja mielikuvat. On kuitenkin huomioitava, ettei suomen kielessä ole varsinaista vastinetta emotion käsitteelle, ja suomalaisissa asiantuntijakirjoituksissa saatetaankin käyttää emotion ja tunteen käsitteitä toistensa synonyymeina. (Kokkonen, 2017, 15–17.) Tässä tutkimuksessa käytämme tunteen käsitettä, viittaisimmekin sitten biologiseen tai kokemukselliseen tunneprosessin vaiheeseen.

Tunteiden kirjo on suurenmoinen ja tunteita on luokiteltu tutkijoiden toimesta eri tavoin. On nimetty esimerkiksi tunteiden prototyypit eli perustunteet, joita esiintyy kaikkialla maailmassa kulttuuritaustasta tai kansalaisuudesta riippumatta. Perustunteisiin liittyvät ilmeet, eleet ja äänenpainot tunnistetaan myös eri taustoista riippumatta samalla tavalla. Näihin tunteisiin kuuluvat ilo tai mielihyvä, viha, suru, hämmästys, inho ja pelko. Tunteita on kuitenkin suuri joukko, joten perustunteiden lisäksi tunteiden kirjoa kasvattavat perustunteiden muunnelmät ja erilaiset yhdistelmät. (MIELI ry, 2022; Pihlaja, 2018.)

Tunteilla on monta merkittävää tehtävää. Kuten jo edellä mainitsimme, tunteiden evolutiivinen tarkoitus on turvata elämän jatkuminen. Tunteilla on siis biologisesti määräytynyt tehtävä, ja ne auttavat meitä pysymään hengissä esimerkiksi saamalla meidät välttämään hyvinvoinnille haitallisia asioita ja valmistelemalla kehoamme pakenemaan tai puolustautumaan. (Kokkonen, 2017, 11–13; MIELI ry, 2022; Nummenmaa, 2019, 32; OPH, 2022.) Tämän lisäksi tunteet vaikuttavat kognitiivisiin toimintoihin, kuten muistiin ja tarkkaavaisuuteen. Tunteita tarvitaankin muun muassa tarkkaavaisuuden säätelyyn, päätöksentekoihin sekä motivointiin. Tunteet voivat myös edistää muistamista erilaisiin muistoihin kytkettyneiden tunnekokemusten kautta. (Kokkonen, 2017,

11–13; MIELI ry, 2022; Nummenmaa, 2019, 51.) Tunteilla on myös viestinnällinen tehtävä ja ne vaikuttavat ihmissuhteiden sujuvuuteen (Kokkonen, 2017, s.11–13). Tämän kaiken lisäksi tunteet viestivät meille myös itsestämme, kuten inhimillisistä tarpeistamme ja siitä, mistä pidämme tai emme pidä (Jääskinen & Pelliccioni, 2017, 27).

2.2.2 Tunnetaidot varhaiskasvatuksessa

Jääskinen ja Pelliccioni (2017, 34) kuvaavat tunnetaitoja vertauskuvallisesti tienviitoiksi, jotka näyttävät valinnoillemme suunnan tunnehetkissä. Myös Peltosen ja Kullberg-Piilolan (2005, 12) mukaan tunnetaidot ovat mukana ohjaamassa niin ajatuksiamme, päätöksiämme kuin tekojammekin. Tunnetaidot, olivat ne sitten heikkoja tai vahvoja, ovat läsnä kaikissa tunnehetkissä, ja käytämme näitä taitoja sekä vaistomaisesti että tietoisesti (Jääskinen & Pelliccioni, 2017, 34; Peltola & Kullberg-Piilola, 2005, 12).

Tunnetaidot nivoutuvat ihmisen kehitykseen ja hyvinvointiin monella tapaa. Tunnetaidot liittyvät esimerkiksi psyykkiseen ja fyysiseen terveyteen sekä sosiaaliseen käyttäytymiseen ja ihmissuhteisiin. (Köngäs, 2019, 177; OPH, 2022.) Vahvat tunnetaidot ovat osaltaan myös tukemassa itsetunnon kehitystä, ja ne toimivat ikään kuin suojana tai pehmusteena elämän vastoinkäymisiä kohdatessa (Jääskinen & Pelliccioni, 2017, 35).

Köngäs (2019) käsittelee teoksessaan tunneälyä ja sen opettamista varhaiskasvatuksessa. Tunneäly on tunnetaitojen lähikäsite, jolla Köngäs (2019, 36) viittaa aivojen neurologiseen valmiuteen vastaanottaa, ymmärtää ja käsitellä tunteita. Tämän lisäksi tunneälyllä tarkoitetaan kykyä kehittää näistä eri valmiuksista taitoja eli tunnetaitoja. Toisin sanoen Köngäksen (2019, 36) mukaan tunnetaidot juontavat juurensa tunneälystä ja tunneälykäs ihminen osaa hallita tunnetaitojen eri osa-alueet. Tunneälyä tarkastellessa keskitytään myös neurobiologiaan ja älykkyyden käsitteeseen. (Köngäs, 2019, 36–41.)

Vaikka tunnetutkijat ja -teoreetikot kuvaavat tunnetaitojen osa-alueita hieman eri termein, suuri osa pitää kuitenkin sisällään samat merkitykset. Voidaan siis todeta, että hyviin tunnetaitoihin kuuluu ainakin tunteen tunnistamisen, nimeämisen, ilmaisemisen, säätelyn sekä ymmärtämisen taidot (Jääskinen & Pelliccioni, 2017, 34–45; Köngäs, 2019, 40–55; OPH, 2022).

Tunteen tunnistaminen itsessä ja muissa sekä virinnee tunteen nimeäminen ovat ensimmäisiä opeteltavia tunnetaitoja, joiden päälle muut tunnetaidot rakentuvat. Tunteen tunnistamisen ja nimeämisen taidot edellyttävät yksilöltä esimerkiksi kykyä havainnoida oman kehon tunneaistimuksia sekä tietoa ja ymmärrystä erilaisista tunnesanoista. Hyvät tunnetaidot tukevat myös tunteen ilmaisua turvallisella, rakentavalla ja ymmärrettävällä tavalla. Tunteen ilmaisun keinoja on monia, kuten sanoittaminen, luovuus ja keholliset keinot. Tunteen selkeä ilmaisu edellyttää yleensä myös tunteen säätelyn taitoa. Säätelyn avulla vaikutetaan tunteen voimakkuuteen. Näiden taitojen lisäksi on myös tärkeää ymmärtää ja osata käsitellä tunnetta, jolloin saamme selville esimerkiksi sen, mikä tarve tunteen takana piilee. (Jääskinen & Pelliccioni, 2017, 37–44.)

Vauvat ilmaisevat tunteitaan itkemällä ja hymyilemällä. Varhaisella iällä näkyy selvästi vain ääripäät, paha ja hyvä olo. (OPH, 2022.) Kuitenkin jo kahden kuukauden iässä vauva pystyy tunnistamaan perustunteita hoivaajiensa nonverbaalisesta viestinnästä (Köngäs, 2019, 89). Läheisillä ihmissuhteilla, etenkin lapselle tärkeimmillä aikuisilla onkin merkittävä rooli tunnetaitojen kehitymisessä, sillä jo varhaisimmasta iästä lähtien lapsi oppii ja sisäistää tunnetaitoja havainnoinnin ja jäljittelyn keinoin (Jääskinen & Pelliccioni, 2017, 47; OPH, 2022).

Lapsen kasvaessa ja kehittyessä tunnetaitoja voi alkaa opettelemaan tietoisesti aikuisen opastuksen ja tuen avulla. Tällöin esimerkiksi harjoitellaan tunteen nimeämistä, kuvataan ja paikannetaan tuntemusta kehossa sekä pohditaan tunteen syytä ja ilmaisun tai säätelyn keinoja. Etenkin tunnetaitojen harjoittelun alussa myös kuvat ovat tärkeässä roolissa, sillä ne auttavat havainnollistamaan ja selventämään tunteita. (OPH, 2022.) Köngäs (2019, 178) korostaa lisäksi toiston ja jatkuvuuden merkitystä tunnetaitojen harjoittelussa, sillä kaiken oppimisen perustana on aivojen muovautuvuus, ja aivot tarvitsevat hermorojaan muokatakseen paljon toistoja ja aikaa eli jatkuvuutta. On myös hyvä huomioida se, että tunnetaitoja opitaan vähitellen harjoittelemalla, ja lapset ovat vasta oman harjoittelumatkansa alkupäässä (Jääskinen & Pelliccioni, 2017, s.35–36).

Hyviä tunnetaitoja pidetään niin merkittävänä taitoina, että niiden opettaminen on kirjattu Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin (OPH, 2018). Asiakirjan mukaan lapsille tulee tarjota mahdollisuuksia tunnetaitojen

kehittämiseen ja kasvattajien on autettava lapsia tunteiden ilmaisussa sekä säätelyssä. Asiakirjassa mainitaan myös tapoja vahvistaa lasten tunnetaitoja. Näitä ovat ilmaisun ja säätelyn ohella tunteiden havaitseminen, tiedostaminen sekä nimeäminen. (OPH, 2018, 21–26.)

Köngäs (2019, 182–184) esittelee tunnehetken ja tunneopetuksen käsitteet, jotka liittyvät varhaiskasvatuksessa toteutettavaan tunnekasvatukseen. Tunneopetuksella tarkoitetaan suunnitelmallisia menetelmiä, joiden tavoitteena on lasten tunnetaitojen vahvistaminen. Etukäteen suunniteltu tunneopetus etenee usein tietyn mallin mukaan, kun taas tunnehetket ovat arkisia tilanteita ja hetkiä, jolloin kasvattajalta vaaditaan herkkyyttä tunnistaa oppimisen mahdollisuus. (Köngäs, 2019, 182–184.) Myös Peltonen ja Kullberg-Piilola (2005, 14) tuovat esille hetkessä elämisen tärkeyden tunnetaitojen opettelussa. Tunnehetki voi esiintyä esimerkiksi lasten leikkiessä, jolloin kasvattajan voisi olla hedelmällistä leikin ohessa sanottaa eri tunteita ja konkretisoida syy-seuraussuhteiden tapahtumaketjuja (OPH, 2022). Köngäksen (2019, 182–184) mukaan tunneopetuksen ja tunnehetkien yhdistävä tunnekasvatus on lyömätön yhdistelmä tunnetaitojen tukemisessa varhaiskasvatuksessa.

2.2.3 Tunteiden säätely

Tutkijat ovat lähestyneet tunteiden säätelyn käsitettä hieman eri näkökulmista. Tunteiden säätelyä onkin tarkasteltu persoonallisuuden ominaisuutena, ajallisesti ja vaiheittain etenevänä tapahtumaketjuna sekä taitona. (Kokkonen, 2017, 33–48.) Tässä tutkimuksessa käsittelemme tunteiden säätelyä osana opittavia ja opetettavissa olevia tunnetaitoja. Tunteiden säätelyllä tarkoitetaan kykyä vaikuttaa tunteiden voimakkuuteen ja keston sekä siihen, mitä tunnemme. Käsite pitää sisällään myös muiden ihmisten tunteiden säätelyn, jota tapahtuu niin tahattomasti kuin tietoisesti ja tavoitteellisestikin. Tahaton tunteiden säätely voi olla esimerkiksi keskustelukumppanin eleiden tai kehon asennon omaksumista. Tavoitteellisella säätelyllä sen sijaan tarkoitetaan esimerkiksi sitä, kun yritämme rauhoittaa toista ihmistä silittämällä tai halaamalla tätä. Tunteiden säätely auttaa ylläpitämään tunne-elämän ja elimistön tasapainoa. Liian voimakkaana ja pitkään jatkuneena miellyttävänäkin koetut tunteet alkavat kuormittaa niin fyysisesti kuin psyykkisestikin. (Kokkonen, 2017, 19–29.)

Tunteiden säätely ei kuitenkaan ole vain tunteiden hillitsemistä. Säätelyn avulla voidaan yrittää saavuttaa jokin tietty tunne, kuten rohkeus. (OPH, 2022.) Toisinaan on myös tarpeellista vahvistaa koettua tunnetta hetkellisesti (Jääskinen & Pelliccioni, 2017, s.42).

Kun tunne on syntynyt ja siitä on tullut tietoiseksi, tunnetta voi alkaa säädellä (Jääskinen & Pelliccioni, 2017, 42). Tunteen säätelyn kannalta tärkeintä ja olennaisinta onkin tunnistaa koettu tunne ja tulla siitä tietoiseksi (Jääskinen & Pelliccioni, 2017, 42–43; OPH, 2022). Säätely vaatii myös päättäväisyyttä ja kykyä sietää tunnetta. Tunteen säätelyä ei opita hetkessä, vaan se vie aikaa, eikä aina siltikään onnistu jokaisessa tunnehetkessä aikuisiltakaan. Toisinaan tunne saattaa olla niin suuri, ettei tietoinen tunteiden säätely ole mahdollista ennen kuin tunteen on saanut fyysisesti purettua kehosta. (Jääskinen & Pelliccioni, 2017, 43.) Varsinaisia tunteen säätelyn keinoja on monia. Tunnetta voi säädellä esimerkiksi hengityksen, tuntoaistin ja kosketuksen, mielikuvien, ajatusten, musiikin, liikunnan tai toisen ihmisen läsnäolon avulla. (Jääskinen & Pelliccioni, 2017, 42–43; OPH, 2022).

Kokkonen (2017, 89) on eritellyt lapsilla eri iässä esiintyviä keskeisiä tunteiden ilmaisun ja säätelyn piirteitä osana ihmissuhteissa toimimista. Jo muutaman kuukauden iässä lapsi osaa rauhoitella itseään esimerkiksi kääntymällä kohti tai pois päin. Ennen puolen vuoden ikää lapsi oppii myös käyttämään hoivaajiensa kasvonilmeitä apuna epäselvien tai hämmentävien tilanteiden tulkinnassa. Noin vuoden iässä lapsella kehittyy itsetietoisuus ja samalla tietoisuus tunnereaktioistaan. Tämän myötä aiemmin passiiviset tunteidensäätelykeinot muuttuvat aktiivisiksi. Ennen kolmea ikävuotta lapsi oppii myös symbolien eli kielen käytön tunteiden säätelyn apukeinona. Lapsi alkaa lisäksi olla kiinnostunut muiden ihmisten tunteista sekä syistä niiden takana. (Kokkonen, 2017, 89.)

Varhaiskasvatusikäinen lapsi on vasta alkanut harjoittelemaan tunnetaitoja ja sen myötä myös tunteiden säätelyä. Tunteiden säätely onkin siis vielä vaikeaa varhaiskasvatusikäiselle lapselle. Tämän ikäiset lapset osaavat kyllä padota ja tukahduttaa tunteita sekä valehdella omista tunteistaan. Toisinaan voikin näyttää siltä, että lapsi osaa säädellä tunteitaan rakentavalla tavalla, vaikka totuus olisikin toisenlainen. Jotta lapsi saisi mahdollisimman hyvän pohjan tunteiden säätelyn taitojen vahvistamiselle, on aikuisen toimittavana apuna ja tukena myös muiden

tunnetaitojen oppimisessa, sillä ne toimivat perustana tunteiden säätelyn kehittämiseksi. (Köngäs, 2019, 58.) Kokkonen (2017, 85) muistuttaakin siitä, että tunteiden säätelyn taidot kehittyvät suurilta osin vuorovaikutuksessa, vaikka varsinainen kyky tunteiden säätelyyn onkin kytköksissä aivojen rakenteisiin ja toimintaan.

Kansainväliset tutkimukset ovat osoittaneet tunteiden säätelykyvyn merkittäväksi psyykkisen hyvinvoinnin kannalta. Viime vuosina tehdyistä tutkimuksista nousee esille myös tunteiden säätelemisen ja säätelemättömyyden vaikutukset fyysiseen terveyteen. Näiden vaikutusten on todettu olevan suoria ja epäsuoria. Tunteiden säätely ja säätelemättömyys vaikuttavat esimerkiksi sydämen toiminnan muutoksiin ja sen myötä myös sydänperäisiin sairauksiin. Niin psyykkisen kuin fyysisenkin terveyden ja hyvinvoinnin kannalta taitaa olla parasta, että tunteita säädellään joustavasti monenlaisten keinojen avulla ilman äärimmäisyyksiin menoa. (Kokkonen, 2017, 21–140.)

3 TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tutkimuksessamme tarkastelemme sitä, miten eri tunteet tuodaan esiin ja millaisia keinoja tunteiden säätelyyn tarjotaan Fanni-tunnetaitosarjan kirjoissa. Olemme kiinnostuneita siitä, mitä tunteita kirjoista löytyy, mistä tunteet aiheutuvat, miten ne ilmaistaan ja mitä niistä seuraa. Tätä tutkimustehtävää lähdemme selvittämään seuraavien tutkimuskysymystemme avulla.

Tutkimuskysymyksemme ovat:

1. Miten tunteita määritellään Fanni-kirjoissa?
2. Millaisia keinoja tunteiden säätelyyn esitetään Fanni-kirjoissa?

4 TUTKIMUSMENETELMÄT JA TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa esittelemme valitsemamme tutkimusmenetelmät ja aineiston. Kuvaamme myös sitä, kuinka olemme toteuttaneet aineiston analyysin.

4.1 Tutkimuksen metodologia

Tutkimuksemme on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Laadullinen tutkimus on yhdenlainen tapa tutkia ja se pitää sisällään suuren kirjon erilaisia traditioita, lähestymistapoja sekä aineistonkeruu- ja analyysimenetelmiä. Voidaan kuitenkin todeta, että laadullisessa tutkimuksessa ovat keskiössä merkitykset. Laadulliset tutkimukset koostuvat aikaisemmista teorioista ja tehdyistä tutkimuksista sekä empiirisistä aineistoista. (Saaranen-Kauppinen ym., 2009, 5–6.) Eskola ja Suoranta (2005) ilmaisevat kulttuurintuotteet, kuten kirjat, hyväksi aineistoksi laadulliselle tutkimukselle. Aineistona käytämmekin lasten tunnetaitoihin keskittyvää lastenkirjallisuutta. Laadulliseen tutkimukseen kuuluu myös olennaisena osana tutkijan omaa ajattelua ja päättelyä (Saaranen-Kauppinen ym., 2009, 6).

Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2009, 126) korostavat, että kvalitatiivisessa tutkimuksessa puhutaan mieluummin tutkimustehtävästä kuin tutkimusongelmasta, koska tutkimuksen edetessä alkuperäinen ongelma saattaa muuttua. Varauduimme tähän heti tutkimuksemme alussa ja pyrimme muotoilemaan tutkimuskysymyksemme alusta alkaen vastaamaan tutkimustehtäväämme parhaalla mahdollisella tavalla. Laadulliselle tutkimukselle rajaaminen on Kiviniemen (2015, 77) mukaan oleellista sekä kysymyksenasettelun, aineiston että tulkinnallisen rajauksen kohdalla. Tämä edesauttaa myös aineiston käsittelyn selkeyttä. Laadullisessa tutkimuksessa aineiston koko voi olla varsin pieni, koska tarkoituksena ei ole luoda

yleistettävissä olevia tuloksia, vaan luoda käsityksiä ja kuvauksia käsiteltävästä ilmiöstä. (Saaranen-Kauppinen ym., 2009, 49–51.)

Laadullisen tutkimuksemme menetelmänä toimii aineistolähtöinen sisällönanalyysi. Valitsimme tutkimuksemme analyysimenetelmäksi sisällönanalyysin, koska sen avulla pystymme löytämään vastaukset asettamiimme tutkimuskysymyksiin. Sisällönanalyysia voidaan luonnehtia tekstianalyysiksi, jossa pyritään löytämään tekstin merkityksiä. Tuomen ja Sarajärven (2018) mukaan sisällönanalyysin avulla dokumentteja voidaan analysoida objektiivisesti ja systemaattisesti. Dokumenteilla tarkoitetaan esimerkiksi kirjoja, artikkeleita, erilaisia raportteja sekä haastatteluja. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, 117.) Sisällönanalyysi soveltuu hyvin kirjoitettujen tekstien ja kuvaa sisältävien aineistojen analyysiin (Vuori). Sisällönanalyysi antaa mahdollisuuden luoda tutkittavasta aiheesta tiivistetty kuvaus ja järjestää tutkittava aineisto johtopäätösten tekemistä varten (Tuomi & Sarajärvi, 2018, 117).

4.2 Tutkimusaineisto

Tutkimuksen aineistoksi valitsimme lasten kehitykseen ja vanhemmuuden tukemiseen erikoistuneiden psykologien Julia Pöyhösen ja Heidi Livingstonin luoman ja Linnea Bellaminen kuvittaman Fanni-kirjasarjan (Liite 1). Valitsemamme aineisto on julkista ja helposti saatavilla kirjastoista, joten tutkimukseemme ei liity aineistonhankintaan liittyviä haasteita. Kirjasarja on suhteellisen uusi; ensimmäiset kirjat ovat ilmestyneet vuonna 2019 ja viimeisin vuonna 2021. Kirjoja on ilmestynyt tähän mennessä kuusi: 1) Fanni ja suuri tunnemöykky, 2) Fanni ja ihmeellinen tunnelämpömittari, 3) Fanni ja rento laiskainen, 4) Fanni ja liian jännittävä yö, 5) Fanni ja levoton liikeri sekä 6) Fanni ja kiukkuiset kaksoset. Lisäksi Fanni-tunnetaitosarjan tuotteisiin kuuluvat Fannin tunnetaitokortit.

Valitsimme juuri tämän kirjasarjan aineistoksemme useasta syystä. Kirjasarjan tuoreus ja ajankohtaisuus ovat nähdäksemme tärkeä kriteeri. Uutena kirjasarjana sen representaatiot, tapahtumat ja hahmot vastaavat nykypäivän maailmaa. Tämän kriteerin tuo esille myös Suvilehto (2014) esittäessään, että eri vuosikymmenten ensikirjat kuvaavat omaa aikaansa ollen myös yhteiskuntaan

kiinnittyviä. Lisäksi kirjasarja on kokemuksemme mukaan käytössä useissa varhaiskasvatusyksiköissä ja myös kodeissa. Fanni-tunnetaitokirjat ovatkin olleet Suomen ostetuimpien lastenkirjojen bestsellerlistoilla vuosina 2019–2021 (Fanni Emotions Oy, 2022). Pidämme myös tärkeänä ja oleellisena sitä, että Fanni-kirjasarja keskittyy tunnetaitojen vahvistamiseen ja se on suunnattu varhaiskasvatusikäisille lapsille.

Kirjasarjan ollessa suunnattu nimenomaisesti tunnetaitoihin, koemme, että kirjoista on mahdollista löytää hyvin monipuolisia kuvauksia tunnetaitoihin liittyen. Näin ollen niitä tutkimalla voimme löytää materiaalia, jonka avulla myös muista lasten kuvakirjoista voidaan löytää samansuuntaisia kuvauksia ja yhtymäkohtia. Siten huoltajat ja kasvattajat voivat mahdollisesti käyttää myös muuta lastenkirjallisuutta tunnetaitojen tukemisen apuna. On nimittäin mielekäästä tukea lasten tunnetaitoja juuri lasta kiinnostavien tarinoiden kautta.

Fanni-kirjat koostuvat kahdesta osasta: kirjan alkuosassa on kuvitettu tarina, jossa Fanni ystävineen kokevat erilaisia tunteita arjen tilanteissa ja eri keinoin ja avuin yrittävät tunnistaa, nimetä sekä ratkaista mahdollisia pulmia tunteiden parissa. Kirjan loppuosassa on aikuisille suunnattu osio, jossa on tarjolla informaatiota tunnetaidoista, niiden oppimisesta, tunteiden säätelystä ja tunnetaitojen hyödyllisyydestä. Lisäksi osiossa pureudutaan tarkemmin kyseisessä tarinassa esiintyviin tunteisiin, niiden mahdollisiin syihin ja tarjotaan ehdotuksia niiden käsittelemiseen. Osion lopussa on tehtäviä aikuisten ja lasten yhdessä tehtäväksi ja pohdittavaksi.

Päädyimme tutkimaan tutkielmassamme kirjojen alkuosaa, eli tarinoita kuvituksineen. Olisi kuitenkin ollut myös mielenkiintoista tutkia Fanni-kirjojen aikuisille tarkoitettua tieto- ja tehtäväosuutta. Jätimme kirjojen loppuosat tämän tutkimuksen ulkopuolelle, sillä aineistoa olisi silloin voinut kertyä jo liikaa tutkimuksen laajuuteen nähden. Lisäksi jätimme tunnetaitosarjasta Fanni-tunnetaitokortit tutkimuksen ulkopuolelle, koska myös niiden kytkeminen tutkielmaamme olisi ollut pulmallista rajauksen näkökulmasta.

4.3 Aineiston analyysi

Sisällönanalyysin toteutimme Milesin ja Hubermannin (1994) kuvaaman prosessin mukaisesti, jossa analyysi jaetaan kolmeen vaiheeseen.

Ensimmäisenä aineisto redusoidaan eli pelkistetään. Tämän jälkeen aineisto ryhmitellään. Tätä kutsutaan klusteroinniksi. Viimeisessä vaiheessa luodaan teoreettisia käsitteitä, eli abstrahoidaan. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, 122.) Ennen varsinaisen analyysin aloittamista määritimme analyysiyksiköksi tunteen kuvaus.

Aloitimme analyysin ensimmäistä tutkimuskysymystämme tarkastellaksemme käymällä aineistomme huolellisesti läpi ja poimien tekstistä kaikki ne kohdat, joissa esiintyy tunteiden kuvauksia. Jätimme pois yksittäiset tunnesanat, joihin ei liittynyt kuvailua tai muuta määrittelyä, sekä toistuvat ilmaukset. Tämän jälkeen siirsimme nämä alkuperäiset ilmaukset taulukkoon. Lähdimme luomaan alkuperäisistä ilmauksista pelkistettyjä ilmauksia eli redusoimaan aineistoa. Seuraavaksi kävimme pelkistetyt ilmaukset läpi ja etsimme samankaltaisuuksia niistä. Löydettyämme samankaltaisuuksia, koodasimme ne eri värein siten, että samankaltaiset ilmaukset olivat samanvärisiä. Esimerkki tästä vaiheesta kuviossa 1.

ALKUPERÄISILMAUKSET	PELKISTETYT ILMAUKSET
Ystävykset Fanni, Ralf, <u>Lenni</u> ja Lilli kihisevät innostuksesta .	kihistä innostuksesta
”Ralf, nyt ylös siitä makoilemasta! Meidän pitää koristella vielä tanssilava”, Lilli käskee hermostuneena ja viuhahtelee edestakaisin koristeiden kanssa.	hermostunut käskeminen nopea liikkuminen
”En minä jaksa. Tassut painavat kuin lyijy. En pysty tekemään enää mitään”, Ralf vastaa lopen uupuneena.	raskas tunne kehossa
”Ärtyneitä, levottomia, väsyneitä”, Lillin ja Lennin isä luettelee. ”Voisiko olla, että valmisteluiden työmäärä ja kiire opetella tanssiaskelleet ovat saaneet lapsemme stressaantumaan?”	Stressin näkyminen käytöksessä (ärtyneisyys, levottomuus, väsymys) syy: työmäärä ja kiire
Piirtäminen ei sovi Fannille alkuunkaan. Piirustuksesta ei tule sellainen kuin hän toivoisi, ja hän turhautuu ja hermostuu.	Epäonnistumisesta turhautuminen ja hermostuminen

KUVIO 1. Esimerkki redusoinnista

Tämän jälkeen kokosimme värikoodatut pelkistetyt ilmaukset uuteen taulukkoon värien mukaan, eli ryhmittelimme ne. Näistä ryhmitellyistä ilmauksista, joissa samaa ilmiötä kuvaavat käsitteet olivat samassa taulukon solussa, loimme alaluokkia. Nimesimme alaluokat sisältöä kuvaavilla käsitteillä ja tutkittavan ilmiön ominaisuuksien mukaisesti. Alaluokkia yhdistelemällä muodostimme viisi tunteiden määrittelyyn liittyvää pääluokkaa, jotka nimesimme jo tuntemiamme käsitteitä käyttäen. Lisäksi löysimme yhden luokan, joka kuvaa syitä tunteen syntymiselle ja yhden luokan, joka kuvaa ratkaisuja tunneristiriidoissa. Tällä menetelmällä saimme käsitteellistettyä alkuperäisen aineiston ilmauksista teoreettisia käsitteitä. Kuviossa 2 näkyy esimerkki tästä.

PELKISTETYT ILMAUKSET	ALALUOKAT	PÄÄLUOKAT
<p>kihistä innostuksesta kiukusta kiehuminen tyytyväinen hykertely kihiseminen jännityksestä ylpeydestä ja jännityksestä pakahtuminen Hykertely hykerrellen ilmoittaminen</p>	<p>tunteiden tuntuminen kuvainnollisesti kehossa</p>	<p>kuvainnolliset kehotuntemukset</p>
<p>raskas tunne kehossa Innostuksen ja jännityksen tuntuminen aaltona seurauksena rauhaton olo kehossa epäonnistumisen tuntuminen epämukavana kutinana</p>	<p>tunteiden tuntuminen kehossa</p>	<p>Kehotuntemukset</p>
<p>hermostunut käskeminen ilkeästi jyrähtäminen karjuminen tiuskeminen ilkeästi jyrähtäminen karjaiseminen jännityksestä naukuminen räyhääminen</p>	<p>Eri äänensävyjen ja tapojen käyttäminen puheessa</p> <p>Ääntely eri tavoin</p>	<p>Puhetavat ja ääntely</p>
<p>nopea liikkuminen levottomuus tavaroiden paiskominen tavaroiden heittäminen</p>	<p>Erilaisten liikkumistapojen käyttäminen</p> <p>Tavaroiden heittäminen</p>	<p>Fyysiset reaktiot ja toiminta</p>

KUVIO 2. Esimerkki klusteroinnista, luokittelusta ja abstrahoinnista

Toisen tutkimuskysymyksemme analyysin kanssa toimimme samaan tapaan kuin ensimmäisenkin, jolloin saimme myös siihen vastauksen. Kävimme aineiston uudelleen huolellisesti läpi, etsien tekstistä kohtia, joissa esitettiin keinoja tunteiden säätelyyn. Näin löysimme varsin erilaisia alkuperäisiä ilmauksia kuin ensimmäiseen tutkimuskysymykseen. Sitten muodostimme alkuperäisistä

ilmauksista pelkistetyt ilmaukset. Seuraavaksi etsimme keinoja kuvaavista pelkistetyistä ilmauksista samankaltaisuuksia, esimerkiksi puheeseen liittyvät pelkistetyt ilmaukset koodasimme samalla värillä ja kokosimme ne taulukkoon samaan soluun ryhmitellen. Tunteiden säätelyn keinoista saimme muodostettua alaluokkia yhdistelemällä seitsemän pääluokkaa, jotka nimesimme sisältöä kuvaavilla käsitteillä.

Kuvakirjoissa kuvituksen ollessa usein merkittävässä roolissa sisällön kannalta, halusimme perehtyä myös siihen. Aineistomme kuvitusta tutkiessamme emme tehneet varsinaista kuva-analyysiä, vaan kirjasimme sen, mitä tutkijoina havaitsimme kuvituksia tarkastellessamme tutkimuskysymysten näkökulmasta. Kuvien analysointi on tutkimuksessamme hyvin subjektiivinen näkemys, joka perustuu havaintoihimme tutkijoina, peilaten niitä teoreettiseen viitekehykseemme.

Analyysin perusteella saimme muodostettua sanallisen kuvauksen tutkittavasta aineistosta. Analyysin avulla pystyimme tekemään johtopäätöksiä ja tulkintoja aineistostamme, jolloin tulokset sisältävät muutakin kuin aineiston koonnin järjestetysti (Tuomi & Sarajärvi, 2018, 103–111.)

5 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä luvussa esittelemme tutkimuksemme tulokset tutkimuskysymystemme kautta aineistomme avulla. Koska aineistomme toimiva kirjasarja on erityisesti suunnattu tunnetaitoihin ja niiden opettelemiseen, saimme niistä tutkimukseemme erittäin runsaasti tutkittavaa materiaalia. Sarjan kuudessa kirjassa oli löydettävissä monia eri tunteita ja tapoja säädellä niitä, mutta eri kirjoissa painottuvat kuitenkin eri teemat. Esittelemme tutkimuksemme tulokset tutkimuskysymysten mukaisessa järjestyksessä.

5.1 Tunteiden määrittely Fanni-kirjoissa

Tunteiden määrittelyä ja kuvailua löytyy aineistostamme varsin runsaasti. Aineistostamme oli havaittavissa paljon tunnesanoja, tunteen kuvailua ja ilmaisutapoja, syitä tunteen syntymiselle sekä tunteen aiheuttamille seurauksille. Sisällönanalyysin perusteella muodostimme viisi tunteiden kuvailuun liittyvää pääluokkaa ja niiden lisäksi pystyimme muodostamaan selkeät luokat myös tunteiden syntymisen syille sekä tunneristiriitojen ratkaisuille. Tunteiden seuraukset ovat sisällytettynä tunteiden määrittelyyn liittyviin pääluokkiin.

Tutkimuskysymykseemme, miten tunteita määritellään Fanni-kirjoissa, löytyi tutkimuksemme perusteella vastaukseksi seuraavat tulokset: 1) Kuvainnolliset kehotuntemukset, 2) Kehotuntemukset, 3) Puhetavat ja ääntely, 4) Fyysiset reaktiot ja toiminta ja 5) Käyttäytymisen haasteet. Lisäksi määrittelyn keinona löysimme aineistosta 6) syyt tunteen tuntumiselle ja 7) ratkaisut tunneristiriidoissa. Seuraavaksi esittelemme tarkemmin, mitä nämä vastaukset pitävät sisällään. Lopuksi tarkastelemme myös kuvitusta tunteiden määrittelyn tukena.

Kuvainnolliset kehotuntemukset

Fanni-kirjoissa käytetään runsaasti kuvainnollisia kehotuntemuksia tunteiden kuvaamisessa ja määrittelyssä. Tällaiset kuvainnolliset kehotuntemukset

näyttäytyivät ilmaisuina, joissa tunteet tuntuvat kehossa kuvainnollisesti tai metaforien kautta ilmaistuina. Tällaisia ilmaisuja ovat esimerkiksi kiukusta kiehuminen, tyytyväinen hykertely ja ylpeydestä ja jännityksestä pakahtuminen. Näitä kuvainnollisia kehotuntemuksia esiintyi aineistossa paljon, monia eri tunnetiloja kuvaamassa. Esimerkkinä kuvainnollisesta kehotuntemuksesta kirjasta Fanni ja kiukkuiset kaksoset, on tilanne, jossa Lenni järjestelee tammenterhojaan, mutta epäonnistuu siinä:

Lenni menee sekaisin laskuissa, ja lisäksi Lillin huutaminen saa hänet kiehumaan kiukusta.

Toinen esimerkki on samasta kirjasta, ja muissakin kirjoissa useampaan kertaan esiintyneestä hykertelystä. Tilanteessa Lilli on ystäviensä kanssa rakentanut ja sisustanut itselleen oman rauhoittumissopukkansa:

Lilli rakastaa piirtämistä ja värittämistä, joten hän vie sopukkaan piirustusvälineet. Ystäviensä avustuksella hän koristelee seinät kauneimmilla taideteoksillaan, joiden katsomisesta tulee rauhallinen ja onnellinen olo. Lilli, Ralf ja Fanni ihailevat lopputulosta tyytyväisinä hykerrellen.

Kehotuntemukset

Aineistossamme esiintyi myös runsaasti ilmauksia, joiden voidaan määritellä tunteiden kehossa eri tavoin. Myös tällaisia eri puolilla ja eri tavoin kehossa tunteita ilmauksia oli aineistostamme löydettävissä moniin eri tunteisiin liittyen. Suurimmalta osin nämä kehotuntemukset liittyivät vaikeammin käsiteltäviin tunteisiin ja olivat näin ollen tuntemuksia, jotka tuntuvat kehossa epämiellyttävinä. Ainoa poikkeus tähän, kuvaus innostuksesta ja positiivisesta jännityksestä miellyttävänä tunteena, ilmeni innoissaan syntymäpäivänään heräävällä Ralfilla kirjassa Fanni ja levoton liikeri:

Kun aamuauringon ensimmäiset säteet alkavat kutitella Ralfin silmäluomia, hän avaa silmänsä salamannopeasti. Innostuksen ja jännityksen aalto hyökyy liikerinpennun sisällä: tänään on hänen elämänsä merkittävin päivä!

Muita tapoja kehotuntemusten kuvailuun ja määrittelyyn oli löydettävissä kuvaamaan esimerkiksi epäonnistumisen aiheuttamaa tunnetta, levottomuutta, pelkoa ja jännitystä. Esimerkki tähän löytyy samasta, Fanni ja levoton liikeri-kirjasta:

Kenguruhengitys ei kuitenkaan ole niin helppoa kuin mitä Vili antaa ymmärtää. Ralf ei saa vatsaansa pullistumaan hengityksen tahdissa, ja lopulta hän vain pidättää hengitystään. Epäonnistuminen herättää kehossa tutun epämukavan kutinan, joka saa Ralfin kieppumaan villisti ruohikolla ja raapimaan puunrunkoa.

Kehotuntemukset-luokan ilmaukset ovat useimmiten erittäin selkeästi kohdennettavissa eri kehon osiin, ja tuntemus niissä on myös varsin konkreettisesti kuvattu.

Puhetavat ja ääntely

Tunteiden ilmenemisessä ja kuvaamisessa löysimme runsaasti ilmauksia, joissa erilaiset puhetavat ja eri tavoin äänteleminen auttoivat määrittelemään tunnetta. Tämä näkyi erilaisten äänensävyjen ja tapojen ilmaista asiansa kuvailussa. Myös ilmauksia erilaisten ääntelyjen käytöstä oli löydettävissä aineistostamme. Näitä määrittelyjen tapoja esiintyi hyvin tasaisesti erilaisten tunnetilojen kohdalla. Osa tunnetiloista oli myönteisiä tai miellyttäviä, kuten hyvillään oleminen ja ihailu, osassa taas kuvauksen kohteena oli vaikeammin käsiteltäviä tunteita, kuten hermostuneisuus, jännitys tai säikähdys. Kommunikointiin liittyen aineistossamme käytettiin paljon kuvailevia sanoja kuvastamaan sanojan tunnetilaa. Tällaisia ilmauksia ovat esimerkiksi ilkeästi jyrähtäminen, tiuskiminen, puuskahtaminen, räyhääminen ja apeana huokaaminen. Pelkoa kuvataan useampaa eri puhetapaa käyttäen kirjassa Fanni ja liian jännittävä yö seuraavasti:

”Voisiko se olla joku mörkö?” Fanni kysyy ääni vapisten. ”Tai lepakko?” Lenni parahtaa. ”Minä inhoan lepakoita!” Ralf vingahtaa ja painautuu lähemmäs Fannia. Lenni on jo aivan Lillin kyljessä kiinni. Yhtäkkiä läheltä kuuluu kova rysähdys, ja Lilli huudahtaa: ”Minua pelottaa! En halua olla täällä!”

Yllä esitetystä esimerkistä on havaittavissa, että pelon tunnetta määrittämään voidaan käyttää hyvin monia eri ilmauksia.

Fyysiset reaktiot ja toiminta

Erilaisia fyysisiä reaktioita käytetään Fanni kirjoissa huomattavissa määrin tunteiden määrittelemisessä. Tällaisia olivat esimerkiksi erilaista liikkumistapaa kuvaavat ilmaukset, samoin kuin erilaisten asentojen esiintymistä kuvaavat ilmaukset, sekä ilmeet ja eleet. Lisäksi löydettävissä oli muun muassa tavaroiden heittäilyä ja veden läiskyttämistä. Aineistossa hahmon tunnetilaa kuvaamaan

käytetään muun muassa paljon erilaisten liikkumistapojen kuvailua, kuten pääpainuksissa raahustaminen, paikasta toiseen viuhahteleminen ja levoton pyöriminen. Kirjassa Fanni ja suuri tunnemöykky, Fanni epäonnistuu pallopelin viimeisessä heitossa ja siitä seuraavaa tunnereaktiota kuvataan näin:

Fanni parahtaa kovaan ääneen ja viskaa vieressään olevat pallot ryminällä maahan. Kyyneleet kirveltävät Fannin silmiä, kun hän pinkaisee juoksuun väkijoukon läpi.

Tässä esimerkissä on havaittavissa sekä tavaroiden heittäilyä, pinkaisemista liikkumisen muodoista, ja kyynelten kirveltämistä silmissä määrittelemään pettymyksestä aiheutunutta tunnetta.

Käyttäytymisen haasteet

Käyttäytymisen haasteiden kuvaukset näyttävät melko usein tunteiden määrittelyn keinona. Tällaisina käyttäytymisen haasteina Fanni kirjoissa esitetään muun muassa tunteen näkymistä käytöksessä ja vuorovaikutuksessa, kärsimättömyyttä ja keskittymisvaikeuksia sekä motorista levottomuutta. Lisäksi voimakkaat ja nopeat tunnereaktiot ja jopa aggressiivisuus ja fyysinen väkivalta, tulevat esiin aineistossamme tunteiden määrittelyn keinona. Seuraavassa esimerkissä innostunut odotus näyttää haastavana käyttäytymisenä:

Matkalla aamiaispöytään Ralf naukuu ja pyörii levottomasti. [– –] Kärsivällisyys ei ole Ralfin vahvin ominaisuus. Hän innostuu, kiihtyy ja kiivastuu herkästi niin, että hänen on vaikea pysytellä rauhallisena ja paikoillaan.

Esimerkki on kirjasta Fanni ja levoton liikeri.

Syyt tunteen syntymiselle

Tunteiden esittämisessä tunteen taustalla vaikuttavia syitä käytetään Fanni kirjoissa selkeyttävinä ilmauksina tunteen määrittelylle. Aineistossamme syyt tunteen syntymiselle ovat pienemmässä osassa kuin muut edellä mainitut määrittelyn keinot. Nämä syyt olivat kuitenkin hyvin selkeästi esitetty, ja niihin liittyi tunteen nimi useammin kuin muissa luokissa. Erityisesti Fanni ja suuri tunnemöykky-kirjassa näitä syitä tunteen syntymiselle esiintyy varsin runsaasti. Esimerkiksi häviöstä aiheutuu surua, liiasta tunteellisuudesta syntyy häpeän tunne ja toisen herkku aiheuttaa kateutta, vihaa ja pettymystä.

Ratkaisut tunneristiriidoissa

Fanni kirjoissa on löydettävissä useampia ratkaisuja tunneristiriitoihin tunteiden määrittelyn keinona. Nämä näkyivät kommunikointina ja fyysisenä läheisyytenä. Kommunikoinnin keinoina esiintyi muun muassa tunteista ja tarpeista kertominen, anteeksi pyytäminen ja kirjeen kirjoittaminen. Fyysistä läheisyyttä löytyi halaamisen, kylki kyljessä olemisen ja sylissä olemisen muodossa. Esimerkiksi kirjassa Fanni ja ihmeellinen tunnelämpömittari, korttipelin aiheutettua kiukkua ja vihaisuutta kettuperheessä, ratkaisu esitetään seuraavasti:

Äitikettu katselee lapsiaan nolostuneena ja sanoo: ”Anteeksi, että menetin malttini ja huusin teille. Joskus todella vihaisena tulee tehtyä asioita, jotka kaduttavat myöhemmin. Tämä oli nyt sellainen kerta.” Lapset halaavat äitiään, ja pian perhe alkaa innokkaasti keksiä uusia sääntöjä korttipelille.

Kuvitus tunteiden määrittelyn tukena

Kuvitukset ovat Fanni kirjoissa runsaita ja värikkäitä. Jokainen aukeama on kokonainen iso kuva, jonka päälle teksti on sijoitettu. Kuvien värit vaihtelee paljon sen mukaan, mitä kyseisellä aukeamalla käsitellään. Mikäli aukeaman päätunne on myönteinen tai miellyttävä, on kuvan värit hyvin kirkas, usein keltasävyinen. Jos taas aukeaman päätunne on jokin vaikeammin käsiteltävä tunne, kuten pelko tai suuttumus, on aukeaman kuva tummasävyinen, useimmiten sininen tai violetti. Osassa kuvista hahmo, joka on esimerkiksi surullinen, on jonkinlaisessa varjossa, mutta kun tunne muuttuu esimerkiksi iloksi, hahmo poistuu seuraavassa kuvassa varjosta ja kuva on kirkkaampi.

Hahmojen ilmeet ja eleet on kuvattu Fanni kirjoissa hyvin selkeästi. Silmät ja suu ovat merkittävässä roolissa tunteen kuvaamisessa. Lisäksi hahmojen silmissä saattaa olla esimerkiksi kyyneleitä surun ollessa vallitsevana tunteena. Esimerkiksi kauhistunutta ilmettä kuvataan kuvissa siten, että hahmolla on suu auki ja silmät ammollaan. Myös kulmakarvojen asento kuvastaa kulloistakin tunnetta, ollen esimerkiksi joko sisänurkasta alaspäin tai korkeassa kaaressa silmän yläpuolella. Myös hahmojen asennot kuvastavat usein heidän tunnettaan. Esimerkiksi kirjassa Fanni ja kiukkuiset kaksoset riitelystä surullinen Lilli, on portaiden alla pienessä mytyssä siivet kiedottuna ympärilleen. Kun taas riitelyn ollessa käynnissä vihainen Lilli on kuvattu hyvin suurena, siivet levällään, nokka kokonaan auki ja silmät kurtussa, lisäksi toinen räpylä on potkaisemista

muistuttavassa asennossa. Alla kaksi erillistä kuvaa esimerkkinä kirjojen kuvituksesta.

KUVIO 3. Esimerkkiaukeama kirjasta Fanni ja kiukkuiset kaksoset

KUVIO 4. Esimerkkiaukeama kirjasta Fanni ja levoton liikeri

5.2 Tunteiden säätelyn keinot Fanni-kirjoissa

Fanni-kirjasarjassa on löydettävissä useita erilaisia keinoja tunteiden säätelyyn. Näitä keinoja esitetään jokaisessa kuudessa Fanni-kirjassa, mutta tunteiden säätelyn keinoissa esiintyy vaihtelua eri tunteiden ja teemojen kohdalla. Osassa kirjoista painottuvat tietyt tunteiden säätelyn keinot ja eri keinot myös tukevat toisiaan.

Sisällönanalyysia käyttäen yhdistimme nämä kirjoissa esiintyvät tunteiden säätelyn keinot seitsemäksi eri pääluokaksi. Saimme siis toisen tutkimuskysymyksemme, millaisia keinoja tunteiden säätelyyn esitetään Fanni-kirjoissa, vastaukseksi seuraavat tulokset: 1) mielikuvien ja ajattelun käyttäminen, 2) toiminnalliset keinot, 3) positionaaliset ratkaisut, 4) puhetapa ja keskustelu, 5) tuntoaisti ja kosketus, 6) tietoinen läsnäolo ja 7) tunteiden tunnistaminen ja nimeäminen.

Mielikuvien ja ajattelun käyttäminen

Puolet Fanni-kirjoista sisältää mielikuvien ja ajattelun käyttöä osana tunteiden säätelyn keinoja. Nämä keinot esiintyvät kirjoissa kannustavana sisäisenä puheena, mukavien asioiden ajatteluna, vahingollisen ajatusketjun keskeyttämisenä sekä rentoutuksena kuvittelua hyödyntäen. Tällaiset mielikuvien ja ajatusten keinot ilmaistaan muun muassa kannustavien ajatusten toisteluna mielessä sekä rauhoittavien ja mukavien asioiden ajattelemisena. Esimerkiksi kirjassa Fanni ja liian jännittävä yö, on kohta, jossa Fanni yrittää voittaa korkeiden paikkojen pelkonsa kiipeämällä vuorelle ystäviensä kanssa. Fannia alkaa kesken matkaa pelottaa, mutta ystävät muistuttavat häntä oman kannustavan puheen käytöstä.

Loppumatkan Fanni tarpoo katse tiukasti eteenpäin ja toistelee mielessään: ”Minä pystyn tähän, minä pystyn tähän.” Ja hän todella pystyy!

Kirjassa Fanni ja rento laiskiainen, keskitytään sen sijaan stressin tunteen vähentämiseen erilaisten mielikuvien avulla. Kirjassa eläinkaverukset kohtaavat puussa makoilevan laiskiaisen, joka yrittää auttaa kaveruksia rentoutumaan mielikuvaharjoituksen avulla.

”Kun olosi on oikein mukava, kuvittele itsesi niin rentoutuneeksi kuin vain pystyt. Mitä silloin teet? Missä olet? Millaisesta tekemisestä tulee sinulle hyvä mieli?”

Toiminnalliset keinot

Toiminnallisia tunteiden säätelyn keinoja esiintyy paljon Fanni-kirjoissa. Nämä keinot liittyvät kirjoissa usein pyrkimykseen rauhoittua tai rentoutua. Toiminnallisia keinoja käytetään myös pahan olon lievittämiseen. Tällaisia tunteiden säätelyn keinoja ovat rauhoittavien tai kivojen asioiden tekeminen, liikkuminen, mukavassa seurassa oleminen, oman lempipuuhan tekeminen sekä esteettisten asioiden katseleminen. Kirjoissa tunteita koitetaan säädellä muun muassa hurjaa vauhtia juoksemalla, kiviä heittelemällä ja ystävien kanssa aikaa viettämällä. Fanni ja rento laiskiainen -kirjassa ystävykset yrittävät vähentää stressiä vielä rentoutumisharjoituksenkin jälkeen laiskiaisen neuvomalla tavalla eli tekemällä omia mielipuuhiiaan.

”No niin, miltäs tuntuu?” laiskiainen kysyy hymyillen. ”Oikein mukavalta”, vastaa Fanni raukeasti. ”Rennommalta”, Lenni jatkaa. ”Hienoa! Voitte nyt jatkaa stressinpoistoa tekemällä niitä mielipuuhiianne, joita näitte itsenne tekemässä rentoutusharjoituksen aikana!”

Positionaaliset ratkaisut

Positionaaliset ratkaisut viittaavat tietyn paikan tai paikanvaihdon käyttöön osana tunteiden säätelyä. Positionaalisia ratkaisuja esitetään melkoinen määrä Fanni-kirjoissa, mutta suurin osa tämän tunteensäätelykeinoon ilmauksista löytyy kirjasta Fanni ja kiukkuiset kaksoset. Positionaalisia ratkaisuja ovat paikan vaihtaminen, turvallisessa paikassa oleminen, sylissä oleminen, vetäytyminen tilanteesta sekä oma paikka, jossa saa olla yksin ja rauhoittua. Kirjoissa tarjotaankin esimerkiksi liiallisuuksiin menneen innostuksen laannuttamiseksi maisemanvaihdosta ja stressin vähentämiseksi vanhemman lämpimässä ja turvallisessa sylissä olemista. Positionaalisia ratkaisuja tarjotaan kuitenkin eniten vihan ja kiukun tunteen säätelyyn. Tähän liittyy vahvasti vetäytyminen tilanteesta ja omaan rauhoittumispaikkaan meneminen. Kirjassa Fanni ja kiukkuiset kaksoset, isä ehdottaa riidan jälkeen toiselle kaksosista rauhoittumaan vetäytymistä, kun kiukun tunne alkaa voimistua liian suureksi.

Isä löytää Lillin käpertyneenä olohuoneen portaikon alle. ”Kyllähän sinä tiedät, ettei meidän perheessämme satuteta ketään tai rikota muiden tavaroita”, isä aloittaa lempeästi. ”Mutta sitä on tietysti vaikea pitää mielessään silloin, kun on tosi tosi kiukkuinen. Mitä jos kokeilisit ensi kerralla vetäytyä hetkeksi rauhoittumaan ennen kuin olet niin vihainen, ettet pysty enää hillitsemään itseäsi? isä ehdottaa.

Puhetapa ja keskusteleminen

Yksi Fanni-kirjoista löytyvistä tunteiden säätelyn keinoista on puhetapa ja keskusteleminen, jota esiintyy melko vähän kolmessa kirjasarjan kirjoista. Nämä keinot ilmenevät asioista ja tunteista keskustelemisena, toisen rauhoittavana puheena sekä kannustavana puheena itselle. Rauhoittavaa puhetta esiintyy edellä mainituista alaluokista eniten ja se kohdistuu kirjoissa sekä itseen että muihin. Esimerkiksi Fanni ja ihmeellinen tunnelämpömittari -kirjassa Ralf yrittää rauhoittaa hätäntyneitä ja pelokkaita linnunpoikasia, joiden olisi aika harjoitella pesästä lentämistä.

”Ei mitään hätää. Minä autan teitä. Kaikki on hyvin”, puhelee Ralf linnunpojille rauhoittavasti.

Tuntoaisti ja kosketus

Fanni-kirjoissa tuntoaisti ja kosketus ilmenee hellänä kosketuksena ja halaamisena, joiden myötä pyritään pääsääntöisesti rauhoittamaan joko itseä tai muita. Ainoastaan yhdessä ilmauksessa kosketus kuvataan rohkaisevana. Muissa kohdissa viitataan rauhoittavaan tai sovinnolliseen kosketukseen. Kaikista Fanni-kirjasarjassa esiintyvistä tunteiden säätelyn keinoista tuntoaistia ja kosketusta käytetään toiseksi vähiten. Sen sijaan tuntoaistia ja kosketusta käytetään eniten tukemassa muita tunteiden säätelyn keinoja, kuten tietoista läsnäoloa sekä rauhoittavaa puhetta. Esimerkkinä eri keinoja hyödyntävästä ja toisiaan tukevasta käytöstä on tilanne, jossa Ralf menee auttamaan itkevää ja hätäntynyttä lintuäitiä, joka ei saa pelokkaita poikasiaan pois pesästä lentämistä harjoittelemaan.

”Älä huoli, mitä autan”, Ralf sanoo rauhoittavasti ja silittää tassullaan hellästi lintuäidin selkää.

Tämä esimerkki on kirjasta Fanni ja ihmeellinen tunnelämpömittari. Siinä Ralf yrittää rauhoittaa lintuäitiä puheen ja kosketuksen avulla eli käytössä on kaksi toisiaan tukevaa tunteiden säätelyn keinoa.

Tietoinen läsnäolo

Tietoista läsnäoloa käytetään Fanni-kirjoissa rauhoittumista ja rentoutumista vahvistavana keinona. Eniten tietoisien läsnäolon keinoja on löydettävissä kirjoista Fanni ja levoton liikeri sekä Fanni ja rento laiskainen. Tietoinen läsnäolo kattaa kirjasarjassa rentoutusharjoitukset ja rauhallisen syvähengityksen. Fanni ja rento laiskainen -kirjassa esiintyvässä rentoutusharjoituksessa suljetaan silmät, ollaan läsnä nykyhetkessä, keskitytään hengitykseen ja kiinnitetään huomiota eri kehonosiin. Tämän avulla pyritään vähentämään stressiä. Sen sijaan kirjassa Fanni ja levoton liikeri, keskitytään syvähengitykseen rauhoittumisen keinona. Fanni ja ystävykset harjoittelevat rauhoittavaa hengitystä Vili-kengurun johdolla.

Vili hengittää ilmaa nenänsä kautta niin syvään, että hänen pieni vatsansa pullistuu. Ystävyksiä naurattaa hassu näky. Sitten Vili puhaltaa hitaasti suunsa kautta ilman ulos. ”Pitää muistaa vain kaksi asiaa: hengittää niin, että vatsasta tulee pyöreä pallo ja hengittää mahdollisimman hitaasti!” Vili toteaa ylpeänä.

Tunteiden tunnistaminen ja nimeäminen

Yhtenä tunteiden säätelyn keinona Fanni-kirjasarjassa esitetään myös tunteiden tunnistaminen ja nimeäminen. Näitä on kaikista kirjoissa esitetyistä tunteiden säätelyn keinoista vähiten, ja ne ovat vain yhdessä kirjassa ilmaistuna. Fanni ja suuri tunnemöykky -kirjassa jo se, että tunnistaa tunteen ja osaa nimetä sen, helpottaa Fannin pahaa oloa ja sulattaa tunnemöykkyt pois.

”Olit oikeassa, äiti. Juhlat olivat täynnä erilaisia tunteita. Ja tunnemöykkyt todella sulivat pois, kun keksimme niille nimet!” Fanni vastaa innoissaan.

6 POHDINTA

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, millaisia keinoja Fanni-tunnetaitokirjoissa käytetään tunteiden määrittelylle. Toteutimme tutkimuksen laadullisena tutkimuksena sisällönanalyysia käyttäen. Tarkastelimme tutkimuksessamme sekä kirjojen tekstejä että kuvitusta. Tässä luvussa esittelemme pohdintaamme ja tekemiämme johtopäätöksiä. Lisäksi pohdimme mahdollisia jatkotutkimusideoita toteuttamamme tutkimuksen pohjalta. Lopuksi arvioimme tutkimuksemme luotettavuutta ja eettisyyttä.

6.1 Tulosten pohdinta ja johtopäätökset

Havaitsimme tutkimuksessamme, että Fanni-kirjoissa kuvataan tunne-elämän kirjoa todella monipuolisesti ja kokonaisvaltaisesti. Tutkimusta ja analyysia tehdessä havaitsimme, että esiin tulevat aiheet mukailevat hyvin vahvasti käyttämäämme teoriapohjaa. Kirjasarjaa tutkiessamme löysimme vahvaa yhteyttä kuvien ja tekstin välillä merkityksiä luomassa, kuten Heikkilä-Halttunenkin (2013, 40) kuvaa. Lisäksi tunteiden säätelyyn ja tunnetaitojen vahvistamiseen esitetyt keinot mukailevat vahvasti viimeaikaisia tutkimuksia tunteista (ks. esimerkiksi Köngäs, 2019 ja Jääskinen & Pelliccioni, 2017).

Tutkimuksessamme huomasimme, että kirjasarjan eri kirjoissa painottuvat hyvin vahvasti eri teemat, jolloin tunteiden määrittely ja esitetyt tunteen säätelykeinot vaihtelivat paljon sisällön mukaan. Erityisen mielenkiintoinen havainto oli se, että kirjasarjan tunteet ja ratkaisukeinot etenevät hyvin loogisesti ja prosessinomaisesti yksinkertaisemmista ja helpommin käsiteltävistä tunteista vaikeammin ja haastavammin käsiteltäviin tunteisiin. Myös tunteiden säätelykeinoissa edetään perustaidoista syvällisempään ymmärrykseen. Kirjasarja etenee siis yleisemmästä käsittelystä yksityiskohtaisempaan käsittelemiseen. Sarjan ensimmäisessä kirjassa harjoitellaan tunteiden nimeämistä ja tunnistamista sekä etsitään syitä tunteiden taustalla, eli

harjoitellaan tunnetaitojen alkeita. Seuraava kirja keskittyy yleisellä tasolla tunteiden säätelykeinojen esittelemiseen ja käsittelyyn. Näitä seuraavat neljä kirjaa on teemoiteltu eri tunteiden mukaisesti, jolloin niissä määritellään yksityiskohtaisemmin käsiteltävänä olevaa tunnetta ja etsitään keinoja juuri sen tunteen säätelyyn. Kirjojen asteittainen eteneminen tunnetaitojen harjoittelussa myötäilee Jääskisen ja Pelliccionin (2017, 37–44) käsitystä siitä, että tunnetaitoja opitaan vähitellen harjoittelemalla ja tunteiden tunnistaminen sekä nimeäminen ovat ensimmäisiä opeteltavia tunnetaitoja, joiden päälle muut tunnetaidot lopulta rakentuvat.

Tutkimuksemme analyysivaiheessa havaitsimme, että tunnesanojen kirjo on kirjasarjassa hyvin laaja. Tunteita kuvaillaan ja määritellään runsaasti ja monipuolisesti. Kirjoissa avattiin syitä tunteiden taustalla huomattava määrä, ratkaisuja tunneristiriitoihin oli löydettävissä jonkin verran, mutta huomattavasti vähemmän kuin syitä. Tunteiden määrittelyn keinona oli löydettävissä kaikkein eniten puhetapaan ja ääntelyyn liittyviä keinoja, määrällisesti seuraavaksi eniten olivat fyysiset reaktiot ja toiminta -luokan ilmaukset. Muut määrittelyn keinot esiintyivät hyvin tasalukuisina. Muun muassa luokassa fyysiset reaktiot ja toiminta, valtaosa ilmauksista kuvaa haastavia tai epämiellyttävinä näyttäytyviä tunteita. Mielenkiintoinen huomio oli myös se, että käyttäytyminen voi esiintyä haasteellisena riippumatta siitä, millainen tunne on vaikuttamassa taustalla. Esimerkiksi miellyttävänäkin koettu tunne, kuten innostus, voi näkyä käyttäytymisen haasteina, mikäli tunnetila on liian voimakas ja pitkään jatkunut. Mielenkiintoisena näyttäytyi myös se huomio, että ratkaisut tunneristiriidoissa -luokan kohdat ovat löydettävissä eri paikoista kuin tunteiden säätelyn keinot, vaikkakin niissä oli yhtäläisyyksiä.

Tunteiden säätelyyn esitellään kirjasarjassa monipuolisia ja vaihtelevia keinoja. Esitetyissä tunteen säätelyn keinoissa on huomattavissa selkeää vaihtelua eri tunteiden ja teemojen kohdalla. Esimerkiksi kiukun tunteeseen esitetään pääsääntöisesti positionaalisia ratkaisuja, kun taas pelon tunteeseen käytetään mielikuvia ja ajattelua sekä puhetapaa ja keskustelua. Kirjasarjassa näkyy myös se, miten eri säätelykeinoja voidaan käyttää samanaikaisesti ja miten nämä keinot tukevat toisiaan. Tunteen säätelyä ei esitetty pelkästään tunteen voimakkuuden säätelynä, vaan säätelyn avulla voitiin yrittää myös saavuttaa jokin tietty tunne, kuten rohkeus. Määrällisesti tarkasteltuna huomasimme, että

huomattavasti eniten esiteltiin toiminnallisia keinoja tunteen säätelylle. Selvästi vähiten oli löydettävissä tunteiden nimeämistä ja tunnistamista sekä tuntoaistiin ja kosketukseen perustuvia keinoja.

Kirjojen kuvitusten tarkastelun yhteydessä totesimme, että tutkimuksessamme näyttäytyy hyvin vahvasti yhteys Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (OPH, 2018, 42–44) ilmaisun monet muodot oppimisen alueeseen. Kuvallisen ilmaisun ja kuvien tulkitsemisen taitojen vahvistaminen, voidaan selkeästi toteuttaa kirjasarjaa apuna käyttäen. Tutkimuksemme perusteella voimme todeta, että Fanni kirjasarjassa kuvat laajentavat tekstiä, kuten Mikkonen (2005, 330) esittää. Kuvien kautta pystytään esittämään asioita, joita tekstissä ei ilmaista. Tekstissä esitetään useimmiten yhden hahmon tunnetta, mutta kuvissa voidaan havaita muillakin hahmoilla erilaisia tunteita, jotka ilmaistaan ainoastaan kuvissa ilmeiden, eleiden ja asentojen avulla. Kuvitusten värimaailman tulkitsemme havainnollistavan vallitsevaa tunnetilaa hyvin vahvasti. Kuvien merkitys on erityisesti tunnetaitojen harjoittelun alussa tärkeässä roolissa, sillä ne auttavat havainnollistamaan ja selventämään tunteita lapselle ja lukijalle (OPH, 2022).

Olemme havainneet omassa työssämme varhaiskasvatuksessa, että lapset todellakin tarkastelevat kuvia hyvinkin yksityiskohtaisesti ja tekevät havaintoja kuvituksista erittäin paljon. Lapsia kiinnostava kuvitus myös nähdäksemme auttaa lasta pitämään mielenkiintoa yllä luettavaan kirjaan. Kuvien avulla voidaan lisäksi kokemuksemme mukaan rikastaa keskustelua käsiteltävästä aiheesta helposti tarttumalla lasten huomioihin kuvista ja tekstistä. Sekä tutkimuksemme teoriataustassa että tutkimuksemme tuloksissa nousee mielenkiintoisesti esiin myös aikuisen rooli tunnetaitojen tukemisessa ja kehittämisessä. Tutkimuksen tuloksissa on havaittavissa myös vertaissuhteiden merkittävä rooli.

Tutkimuksen edetessä oli todella mielenkiintoista huomata, miten samat teemat, sanat ja keinojen määrittelyt nousevat esiin sekä teoriataustassamme, että analyysiimme tuloksissa. Esimerkiksi Jääskisen ja Pelliccionin (2017, 34–45) esittelemät hyviin tunnetaitoihin kuuluvat osa-alueet tulevat kaikki esiin tutkimuksemme tuloksissa. Havaitsimme myös, että kirjasarjassa esitetyt tunteiden säätelykeinot mukailevat erittäin paljon niitä keinoja, joita käytämme itsekkin työssämme varhaiskasvatuksessa tunneristiriitojen ja voimakkaiden tunteiden ratkaisuisissa ja säätelyn tukena.

Nähdäksemme tutkimuksemme tulokset ovat hyödynnettävissä tunnekasvatuksen ja kirjallisuuden käyttämisen kontekstissa melko hyvin. Tutkimuksemme tuloksia hyödyntämällä, voidaan etsiä mistä tahansa lasten kuvakirjasta yhteneväisyyksiä tutkimukseemme, jolloin kirjojen avulla, voidaan käydä keskustelua tunnetaidoista. Kuten olemme todenneet, kirjallisuuden käyttäminen varhaiskasvatuksessa, voidaan liittää Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (OPH,2018, 40–49) kaikkiin oppimisen alueisiin. Nähdäksemme tutkimuksemme tulokset mukailevat ja vahvistavat tätä näkemystä. Esittelemämme teoriatausta tunnetaidoista varhaiskasvatuksessa näyttäytyy myös erittäin voimakkaasti tutkimuksemme tuloksissa.

Tutkimuksemme keskittyi pelkästään Fanni -kirjojen alkuosaan, mutta jatkossa olisi erittäin mielenkiintoista tutkia kirjojen vanhemmille suunnattua loppuosaa, jossa on teoretietoa ja tehtäviä tunnetaidoista ja niiden tukemisesta. Myös muiden tunnetaitokirjojen tutkiminen olisi varsin mielenkiintoista. Olisi kiinnostavaa selvittää, saadaanko muista kirjoista vastaavia tuloksia kuin tässä tutkimuksessa. Lisäksi sekä lasten että aikuisten käsityksiä tunnetaitokirjoista olisi mielekästä tutkia. Olisi mielenkiintoista selvittää, miten aikuisten ja lasten tulkinnat poikkeavat toisistaan tarkastelun ollessa kosketuksissa jokaisen omaan kokemusmaailmaan.

6.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimusta tehdessämme olemme tutkijoina noudattaneet hyvää tieteellistä käytäntöä tutkimuksen luotettavuuden ja eettisen hyväksyttävyyden varmistamiseksi. Tämä tarkoittaa tiedeyhteisön tunnustamien toimintatapojen noudattamista sekä eettisesti kestävien tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmien käyttöä.

Laadullisen tutkimuksen eettisessä arvioinnissa kiinnitetään huomiota esimerkiksi käytettyihin tutkimusmenetelmiin sekä aineiston analyysiin ja tulosten raportointiin. Valittujen aineistonkeruumenetelmien avulla tutkijoiden tulisi saada tavoiteltavaa tietoa tutkimuskohteesta. Tutkijan eettiseen velvollisuuteen kuuluu saatujen tutkimustulosten huolellinen ja rehellinen raportointi. Oleellista on myös tuoda esiin se, miten tulokset on saatu. Siksi myös analyysiprosessin etenemisen esittäminen on erityisen tärkeää laadullisessa tutkimuksessa. (Saaranen-

Kauppinen ym., 2009, 23.) Olemmekin pyrkineet selostamaan tutkimuksen kulun ja saadut tulokset mahdollisimman tarkasti. Lisäksi olemme liittäneet tutkimusselosteeseemme aineistokatkelmia, jotka helpottavat lukijaa näkemään, mihin tekemämme tulkinnat pohjaamme (Hirsjärvi, ym., 2009, 233).

Keskeisiä käsitteitä tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa ovat reliabiliteetti ja validiteetti. Reliabiliteetti viittaa tutkimuksen luotettavuuteen eli siihen, onko tutkimus johdonmukainen ja toistettava. (Saaranen-Kauppinen ym., 2009, 24–25.) Laadullisessa tutkimuksessa tutkimusmenetelmät vaativat tulkintaa, joten reliabiliteetin käsite saa erilaisen merkityksen määrälliseen tutkimukseen verrattuna. Sisällönanalyysissä huomasimme, että ryhmitteleminen onnistui melko vaivattomasti, koska ilmaukset olivat niin selkeitä. Näin ollen emme juurikaan joutuneet pohtimaan ryhmittelyssämme ilmausten monitulkintaisuutta, vaan saatoimme löytää samankaltaiset asiat helposti. Laadullisen tutkimuksen toistettavuudella tarkoitetaan analyysissä käytettyjen luokittelu- ja tulkintasääntöjen esittämistä mahdollisimman suoraviivaisesti, jotta toinen tutkija voisi periaatteessa niitä soveltamalla tehdä samoja tulkintoja aineistosta (Eskola & Suoranta, 2014, 216–217).

Validiteetti saa usein laadullisessa tutkimuksessa enemmän huomiota. Validiteetilla tarkoitetaan tutkimuksen pätevyyttä eli sitä, onko se tehty perusteellisesti ja ovatko saadut tulokset tai tehdyt päätelmät paikkansapitäviä. (Saaranen-Kauppinen ym., 2009, 25.) Tutkimuksessamme hyödynnettiin tutkijatriangulaatiota. Tutkijatriangulaatiolla tarkoitetaan Hirsjärven ym. (2009, 232–233) mukaan sitä, että tutkimukseen osallistuu useampi tutkija, tässä tapauksessa kaksi tutkijaa. Näin tulosten analyysin ja tulkintojen tekemiseen saadaan kahden tutkijan näkemys. Objektivisuutta arvioidessa on kuitenkin huomioitava, että vaikka tutkimukseen on osallistunut kaksi tutkijaa, ovat kummatkin kiinnittyneinä omaan arvomaailmaansa ja ajatteluunsa. Niistä irrottautuminen ei ole mahdollista, mutta tämän tiedostaminen edesauttaa tutkijan mahdollisuutta toimia niin, ettei se vaikuta tutkimukseen liiaksi. (Saaranen-Kauppinen ym., 2009, 24.) Tämän myötä tutkimukseemme liittyy siis myös rajoitteita: tekemämme tulkinnat ovat henkilökohtaisia havaintojamme, ja vaikka olemme tietoisesti pyrkineet objektiviteettiin, saattaa toinen tutkija tulkita asioita eri tavalla.

Tutkimuksen luotettavuuden arviointiin liittyy myös aineiston riittävyys sekä kattavuus (Eskola & Suoranta, 2014, 216). Aineistomme koostuu Fanni-kirjasarjan kuudesta tunnetaitoihin keskittyvästä lasten kuvakirjasta. Tämä tarkoittaa sitä, ettei tutkimuksemme voi antaa kattavaa kuvaa tunnetaitojen kuvaamisesta lastenkirjallisuudessa. Olemme kuitenkin valinneet juuri tämän tietyn kirjasarjan tutkimuksemme aineistoksi emmekä pyri antamaan laajaa, yleistettävää kuvaa kaikista lasten kuvakirjojen tunnetaidoista. Laadullisessa tutkimuksessa tavoitteena onkin monesti tietyn ilmiön ymmärtäminen tilastollisten yhteyksien etsimisen sijasta. Toisin sanoen laadullisen tutkimuksen tarkoituksena ei ole tilastollisesti yleistettävän tuloksen luominen, vaan rajatun aineiston tutkiminen. Tällöin tutkimusaineiston ei tarvitse olla suuri. Aineiston on kuitenkin oltava kattava. Tällä tarkoitetaan sitä, että aineistoa on riittävästi suhteessa esitettyihin tulkintoihin. (Saaranen-Kauppinen ym., 2009, 49–51.)

LÄHTEET

- Eskola, J. & Suoranta, J. (2005). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino.
- Fanni Emotions Oy (2022). <https://fanniemotions.com/> (Luettu 31.3.2022)
- Garner, P W. & Parker, T S. (2018). Young children's picture-books as a forum for the socialization of emotion. *Journal of Early Childhood Research*, 16(3) 291—304. <https://doi.org/10.1177%2F1476718X18775760> (Luettu 25.2.2022)
- Heikkilä-Halttunen, P. (2015). *Lue lapselle! Opas lasten kirjallisuuskasvatukseen*. Ensimmäinen painos. Lastenkirjainstituutin julkaisuja 33. Atena Kustannus. Otava.
- Heinimaa, E. (2001). Kuvakirjat lapsen ja aikuisen maailmassa. Teoksessa: Suojala, M. & Karjalainen, M. (toim.) *Avaa lastenkirja, johdatus lastenkirjallisuuden lajeihin ja käyttöön*. (142–164) Lasten Keskus.
- Heinonen, S-L. (2001). Sanataide oppimisen ja leikin innoittajana. Teoksessa: Suojala, M. & Karjalainen, M. (toim.) *Avaa lastenkirja, johdatus lastenkirjallisuuden lajeihin ja käyttöön*. (201–215) Lasten Keskus.
- Hirsjärvi, Remes & Sajavaara. (2009). *Tutki ja kirjoita*. Tammi.
- Hunt, P. (2006). What the authors tell us. Teoksessa: Hunt, P. (toim.). *Understanding children's literature*. Routledge. E-Kirja
- Izard, C. E. (2010). The Many Meanings/Aspects of Emotion: Definitions, Functions, Activation, and Regulation. *Emotion Review*, 2(4), 363–370. <https://doi-org.libproxy.tuni.fi/10.1177%2F1754073910374661>
- Jääskinen, A-M. & Pelliccioni, S. (2017). *Mitä sä rageet? Lapsen ja nuoren tunteiden tukeminen*. Lasten Keskus ja Kirjapaja Oy.
- Kiviniemi, K. (2015) Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa: Valli, R & Aaltonen, J. (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. (74–89) PS-Kustannus.

- Kokkonen, M. (2017). *Ihastuttavat, vihastuttavat tunteet. Opi tunteiden säätelyn taito*. PS-kustannus.
- Köngäs, M. (2019). *Tunneäly varhaiskasvatuksessa*. PS-kustannus.
- MIELI Suomen Mielenterveys ry. (2022). *Tunteet ja tunnetaidot*.
<https://mieli.fi/vahvista-mielenterveyttasi/tunteet-ja-tunnetaidot/> (Luettu 19.2.2022)
- Mikkonen, K. (2005). *Kuva ja Sana. Kuvan ja sanan vuorovaikutus kirjallisuudessa, kuvataiteessa ja ikonoteksteissä*. Helsinki: Gaudeamus
- Nummenmaa, L. (2019). *Tunnekartasto. Kuinka tunteet tekevät meistä ihmisiä*. Tammi.
- Opetushallitus (2018). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet*.
https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf (Luettu 11.2.2022.)
- Opetushallitus (2022). *Tunteesta tunteeseen. Ihmismielen tarinat kuvin ja sanoin. Opettajan aineisto*. (Luettu 19.2.2022)
<https://www.oph.fi/fi/oppimateriaali/tunteesta-tunteeseen>
- Peltonen, A. & Kullberg-Piilola, T. (2005). *Tunnemuksu – Tunnetaitoja perheille ja kasvattajille*. LK-kirjat.
- Pihlaja, P. (2018). Sosiaalis-emotionaalinen kehitys ja sen vaikeudet. Teoksessa P. Pihlaja & R. Viitala (toim.), *Varhaiserityiskasvatus* (s.141–181). PS-kustannus.
- Rättyä, K. (2001). Kansainvälistä kuvakirjan tutkimusta. Teoksessa: Rättyä, K. & Raussi, R. *Tutkiva katse kuvakirjaan*. BTJ Kirjastopalvelu Oy.
- Rättyä, K. (2012). Lastenkirjallisuuden lajikysymyksiä. *SKIDI 1(1)*, 52–56.
https://www.researchgate.net/profile/Kaisu-Raettyae/publication/261785661_Lastenkirjallisuuden_lajikysymyksia/links/0c96053579149c825b000000/Lastenkirjallisuuden-lajikysymyksiae.pdf (Luettu 11.2.2022.)
- Saaranen-Kauppinen, A., Puusniekka, A., Kuula, A., Rissanen, R. & Karvinen, I. (2009). Menetelmäopetuksen tietovaranto KvaliMOTV. *Kvalitatiivisten menetelmien verkko-oppikirja*. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.
<https://www.fsd.tuni.fi/fi/tietoarkisto/julkaisut/kvalimotv.pdf> (Luettu 22.3.2022.)

- Suojala, M. & Karjalainen, M. (2001). (toim.) *Avaa lastenkirja, johdatus lastenkirjallisuuden lajeihin ja käyttöön*. Lasten Keskus.
- Suvilehto, P. (2014). Kirja kasvun välineenä – suomenkieliset ensikirjat 1970—2010-luvuilla. *Varhaiskasvatuksen Tiedelehti — JECER* 3(2) 2014, 2–26.
<http://jecer.org/fi> (Luettu 24.2.2022)
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi.
- Vuori, J. Laadullinen sisällönanalyysi. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/> (Luettu 7.3.2022.)
- Zambo, D. M. (2007). What Can You Learn From Bombaloo? Using Picture Books to Help Young Students With Special Needs Regulate Their Emotions. *Teaching Exceptional Children*, 39(3), 32-39,2.
<https://libproxy.tuni.fi/login?url=https://www.proquest.com/scholarly-journals/what-can-you-learn-bombaloo-using-picture-books/docview/201155903/se-2?accountid=14242>
- Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimus lapsen oikeuksista. (1989). UNICEF. Saatavilla https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf (Luettu 21.2.2022)
- Ylimartimo, S. (2001). Kansa ja lisää, vaiko ohi tai jopa vastaan? Lastenkirjan kuvittaja myötä- ja mielikuvittelijana. Teoksessa: Rättyä, K. & Raussi, R. *Tutkiva katse kuvakirjaan*. (79–101) BTJ Kirjastopalvelu Oy.

LIITTEET

Liite 1: Tutkimuksen aineisto

Pöyhönen, J. & Livingston, H. (2019). Fanni ja suuri tunnemöykky. Jyväskylä: Kumma-kustannus. Kuvittanut Bellamine, L.

Pöyhönen, J. & Livingston, H. (2019). Fanni ja ihmeellinen tunnelämpömittari. Jyväskylä: Kumma-kustannus. Kuvittanut Bellamine, L.

Pöyhönen, J. & Livingston, H. (2019). Fanni ja rento laiskainen. Jyväskylä: Kumma-kustannus. Kuvittanut Bellamine, L.

Pöyhönen, J. & Livingston, H. (2020). Fanni ja liian jännittävä yö. Jyväskylä: Kumma-kustannus. Kuvittanut Bellamine, L.

Pöyhönen, J. & Livingston, H. (2020). Fanni ja levoton liikeri. Jyväskylä: Kumma-kustannus. Kuvittanut Bellamine, L.

Pöyhönen, J. & Livingston, H. (2021). Fanni ja kiukkuiset kaksoset. Jyväskylä: Kumma-kustannus. Kuvittanut Bellamine, L.